

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
„COSTIN C. KIRIȚESCU”

Vol. 102-103/2004

Colectia
BIBLIOTECA ECONOMICĂ

Seria
**Probleme
economice**

**CIRCULAȚIA
FORȚEI DE MUNCĂ
- SCENARIU, POSIBILE
EVOLUȚII**

Steliana PERTȚ, Valentina VASILE,
Florin-Marius PAVELESCU, Liviu VASILE

ISBN 973-7940-47-4

Centrul de Informare și Documentare Economică

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL NAȚIONAL DE CERCETĂRI ECONOMICE
INSTITUTUL DE ECONOMIE NAȚIONALĂ

CIRCULAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ

● SCENARII ● POSIBILE EVOLUȚII ●

Centrul de Informare și Documentare Economică
București, 2004

Volumul de față prezintă tema
"CIRCULAȚIA FORȚEI DE MUNCĂ
CONCLUZII FINALE. SCENARIILOR. POSIBILE EVOLUȚII",
realizată de Institutul de Economie Națională
în cadrul
Programului național de cercetare CERES.

Proiectul Institutului Național de Cercetări Economice al Academiei Române
**"Modelarea politicilor economice în perspectiva integrării în Uniunea
Europeană și fundamentarea restructurării economiei României
în contextul tranziției spre o nouă Europă".**

Contract 155/2001

P2/7.5

Autori:

dr. Steliana PERT
dr. Valentina VASILE
dr. Florin-Marius PAVELESCU
drd. Liviu VASILE

Editat de CENTRUL DE INFORMARE ȘI DOCUMENTARE ECONOMICĂ
REDACTOR-ȘEF - VALERIU IOAN FRANȚ
SECRETAR GENERAL DE REDACȚIE - AIDA SARCHIZIAN

Redactor: LUMINIȚA DOGARU
Concepție grafică, machetare și tehnoredactare: VICTOR PREDĂ
CIDE/STUDII/PROBLEME: Pr102-103_04.doc

Redacția și administrația: București, Calea 13 Septembrie nr. 13, sectorul 5,
cod poștal 76 117, telefon: 0040-1-411 60 75, telefax: 0040-1-411 54 86
Adresa poștală: București 5, căsuța poștală 5 - 72

Materialele cuprinse în acest buletin pot fi reproduse numai cu aprobarea
conducerii Institutului Național de Cercetări Economice

Volumele seriei pot fi identificate și comandate fie în colecție anuală, respectiv ISSN 1222 - 5401,
fie pe fiecare titlu în parte, respectiv pe ISBN alocat fiecărui volum.

Pentru volumul de față: ISBN - 973 - 7940 - 47 - 4

CUPRINS

1. PRELIMINARII	5
1.1. Obiective.....	5
1.2. Context general. Factori asociați.....	5
2. CIRCULAȚIA: MIGRAȚIA ȘI MOBILITATEA FORȚEI DE MUNCĂ. UNELE CLARIFICĂRI CONCEPTUALE	11
2.1. Concept	11
2.2. Libera circulație a persoanelor și /sau a forței de muncă	12
2.3. Migrația.....	13
2.4. Mobilitatea forței de muncă / a lucrătorilor / a capitalului uman	14
3. DIMENSIUNI. FORME. CARACTERISTICI ALE MIȘCĂRII MIGRATORII. IMPACTUL TRANZIȚIEI. CONCLUZII FINALE	17
3.1. Migrația internă.....	17
3.2. Migrația externă.....	18
3.3. Efectele migrației, cu accent pe migrația externă	26
4. O TENTATIVĂ DE PREVIZIONARE A CIRCULAȚIEI PERSOANELOR ȘI A FORȚEI DE MUNCĂ	31
4.1. Concepte, metode și tehnici	31
4.2. Unele rezultate	34
4.3. Scenarii ale migrației externe în România	36
4.3.1. <i>Fenomenul migratoriu în România, ca proces pe termen lung</i>	<i>38</i>
4.3.2. <i>Modificări ale comportamentului migraționist al populației României.....</i>	<i>44</i>
5. PROBLEME ȘI PRIORITĂȚI ALE UNEI ȚĂRI ÎN TRANZIȚIE: ROMÂNIA.....	51
5.1. Unele precizări	51
5.2. Dileme	53
5.3. Priorități și direcții de acțiune	56
5.4. Unele semne de întrebare.....	58
Note și referințe bibliografice.....	60
Anexe	65

1. PRELIMINARII

1.1. Obiective

Principalele obiective ale celei de a V – a și ultimă fază a proiectului CERES 2/7 “Circulația forței de muncă în condițiile (pre)aderării la Uniunea Europeană. Deschideri. Restricții. Efecte” sunt următoarele:

- a) stabilirea relevanței demoeconomice, educativ-formative și sociale a circulației forței de muncă în perioada de preaderare și imediat după integrare. Identificarea contextului general, a factorilor majori care “comandă” derularea proceselor și fenomenelor circulației forței de muncă (sub aspect cantitativ, dimensional, stoc, fluxuri, intensitate);
- b) elucidări conceptual-teoretice suplimentare, cu privire specială la relațiile dintre circulația persoanelor / forței de muncă, mișcarea migratorie și, respectiv, mobilitatea profesională;
- c) clasificarea principalelor forme ale circulației forței de muncă: concentrare și diversificare;
- d) evaluări cantitativ-calitative ale sistemului informațiilor statistice (bază de date, indicatori), a progreselor și limitelor acestuia, a funcționalității relațiilor dintre producătorii și utilizatorii de informații, cu sublinierea cerinței de completare a sistemului de indicatori care se folosesc în România și, respectiv, a îmbunătățirii cooperării intra și interinstituționale în domeniu;
- e) efectele economice și sociale ale proceselor de circulație a forței de muncă; probleme care au rămas de soluționat cu privire specială la cele sociale, la recunoașterea diplomelor și la echivalarea studiilor;
- f) construirea unui model teoretic de previzionare a circulației forței de muncă;
- g) elaborarea unor scenarii și desprinderea unor tendințe posibile și probabile ale evoluției circulației forței de muncă în perioada de preaderare și respectiv după aderare;
- h) identificarea priorităților, a elementelor și mecanismelor care pot să contribuie la elaborarea unei politici integrate, performante de ocupare și, respectiv, de circulație a forței de muncă.

1.2. Context general. Factori asociați

Circulația persoanelor și a forței de muncă se impune în condițiile contemporane ca unul dintre procesele demografice, economico-sociale și politice majore, cu impact (+/-) imediat, pe termen mediu și lung relativ intens, contradictoriu, dezechilibrat și dezechilibrant la scară globală, macroregională, națională și locală.

În istoria civilizației umane circulația forței de muncă nu este o problemă nouă. De-a lungul timpului, din motive economice cu deosebire (de supraviețuire)

la început, cărora mai târziu li s-au adăugat și alte motivații cu conotații politice care derivau și derivă și în prezent din posibilitățile reale de realizare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului prevăzute în Carta ONU (1), persoanele – individual sau în grup - și-au părăsit regiunile de baștină îndreptându-se spre alte zone care permiteau condiții economice și politice mai favorabile de realizare individuală și colectivă. Fără îndoială că această masă de persoane migratoare și-au adus, la rândul lor, contribuția la dezvoltarea zonei, localității, țării de primire.

1. În contextul sumar anunțat această mișcare spațială a populației motivată demoeconomic, educațional-formativ și /sau social-politic se poate și în fapt se realizează în interiorul aceleași țări sau regiuni, având însă drept criteriu definitoriu schimbarea locului de rezidență, a domiciliului. Din punctul de vedere al evoluției economice interne această mișcare spațială, prin excelență, asociată însă, dacă ne referim la forța de muncă, cu o mișcare sectorială și /sau ocupațională a fost declanșată și puternic susținută de prima revoluție industrială care a atras după sine dislocarea masivă a populației din mediul rural și orientarea acesteia spre urban, din micile localități spre marile concentrări urbane, din activități agricole spre cele neagricole și aceasta, în condițiile în care o bună parte a populației care provenea din mediul rural se "așeza" pe linia de centură a marilor centre metropolitane și nu reușea să-și găsească un loc de muncă durabil, luptând pentru supraviețuire, generând, totodată, și fenomene asociale.

În același timp, îmbracă forma circulației externe, cu sau fără schimbare de domiciliu (muncă temporară într-o altă țară). Este cazul unor grupuri – uneori masive - de populație care-și părăsesc de regulă țara de origină orientându-se spre alte țări. Multă vreme ținta predilectă (dacă nu exclusivă) a fost America de Nord (SUA, Canada), ceva mai târziu Australia. După cel de-al doilea război mondial fluxurile migratorii externe au în principal trei sensuri: a) din Europa de Est spre Europa de Vest, SUA, Canada, mai puțin Australia; b) din Europa de Vest spre SUA; c) din țările în curs de dezvoltare (lumea a treia) fie spre Europa Occidentală, fie spre SUA. În fine, o ultimă remarcă se referă la faptul că după 1990, statele est-europene, între care, cu deosebire România datorită poziției sale geografice, nu numai că tind să devină, dar au devenit în fapt o placă turnantă pentru migrația spre țările occidentale a persoanelor provenite din fostul spațiu sovietic, din Asia și Africa. Mai mult, semnificativ este faptul că acestea devin, la rândul lor, țări de imigrație definitivă sau temporară (azilanți, refugiați politici) a persoanelor înainte amintite.

2. Cât privește Uniunea Europeană subliniem, înainte de toate, că ("libera circulație a persoanelor și a forței de muncă") este o componentă a formării pieței interne a UE, alături și în corelație cu libera circulație a capitalurilor, a mărfurilor și a serviciilor. În această calitate este parte integrantă a acquis-ului comunitar, reglementată prin directive ale CE, regulamente și, respectiv, recomandări pentru țările membre. Face parte din pachetul de dosare care se negociază cu UE în vederea aderării, dosarul nr. 2 (2).

Promemoria

Nașterea și dezvoltarea acquis-ului comunitar în domeniul liberei circulații a persoanelor și a forței de muncă

- Libera circulație a persoanelor a fost prevăzută în Tratatul de la Roma (1957) și se referea în esență la “eliminarea discriminărilor între cetățenii statelor membre ale UE în ce privește: *condițiile de intrare, deplasare, angajare și remunerare*. Într-o primă abordare (Tratatul de la Roma) prevederile considerau individul doar în calitate de agent economic – angajat sau furnizor de servicii.
- Treptat, conceptul se lărgiște incluzând aspecte care se raportează la conceptul de “cetățean al Uniunii Europene”.
- Baza legală, valabilă în prezent, a liberei circulații a persoanelor și a forței de muncă se regăsește în:
 - art. 14 (7A) din Tratatul de la Roma;
 - art. 18 (8A) din Tratatul de la Roma;
 - art. 61 (731) din Tratatul de la Roma;
 - art. 45 din Carta Uniunii Europene.
- Deși, Tratatul de la Roma includea prevederi clare în domeniu, până spre sfârșitul anilor '80 problemele erau doar parțial soluționate. Actul Unic European (1987) definește cu claritate “libera circulație a persoanelor și a forței de muncă” ca una dintre cele patru libertăți fundamentale ale pieței interne. Ca atare, dreptul la libera circulație se extinde, incluzând și alte categorii de cetățeni.
- Tratatul de la Maastrich (1993) include pentru prima dată conceptul de “cetățenie europeană”, acordă dreptul de liberă circulație și liberă rezidență în interiorul UE tuturor cetățenilor din țările membre.
- Tratatul de la Amsterdam (1997) introduce prevederile din titlul IV al Tratatului de la Roma și prevede o perioadă de cinci ani pentru aplicarea prevederilor comunitare în domeniu, în care se vor crea treptat “o zonă de libertate, securitate și justiție”.
- Condițiile de aplicare a procedurilor comunitare.
- În fine, în cadrul Consiliului European de la Nisa (decembrie 2000) Consiliul UE, Parlamentul European și Comisia Europeană au semnat CARTA DREPTURILOR FUNDAMENTALE prin care se armonizează într-un document unic, coerent drepturile civile, politice, economice și sociale stipulate într-o serie de documente internaționale, europene și naționale. Principiul nondiscriminării este axul fundamental al acestei construcții, în esență juridice. Astfel, în art. 15 (al.1), se prevede dreptul oricărui cetățean sau cetățene a Uniunii de a avea libertatea de a căuta un serviciu, de a lucra, de a se stabili sau de a furniza servicii în orice stat membru. În al. 3 al aceluiași art. 15 se stipulează: “rezidenții țărilor părți care sunt autorizați să muncească pe teritoriul statelor membre au dreptul la condiții de muncă echivalente cu acelea de care beneficiază cetățenii sau cetățenele Uniunii Europene”.

Sursa: Libera circulație a persoanelor, 2002.

Prin intrarea în vigoare a Tratatului de la Amsterdam o serie de probleme ale circulației persoanelor și a forței de muncă sunt atribuite, responsabilități ale UE (3).

Prin definitivarea în linii generale a pachetului de reglementări juridice privind libera circulație a persoanelor și a forței de muncă – fără a neglija faptul că în zona socialului rămân probleme de soluționat – se urmărește atingere concomitentă a mai multor ținte:

- consolidarea pieței interne a UE ca o piață funcțională capabilă să răspundă cu promptitudine evoluțiilor din mediul social economic. Nu întâmplător lansarea Strategiei Europene pentru Ocupare (SEO) și a Planurilor de Acțiune Naționale (PAN), ca urmare a Rezoluției Consiliului European de la Luxemburg (decembrie 1997), prin obiectivele propuse în conformitate cu liniile directoare ale CE pentru fiecare an, cu recomandările speciale pentru fiecare stat membru au avut și au în continuare un impact deosebit cel puțin pe două coordonate: a) a accentuării și accelerării reformelor pieței muncii din țările membre, vreme îndelungată “acuzată” că frânează creșterea economică; b) a apariției unei noi paradigme în ceea ce privește ocuparea forței de muncă și coordonarea diverselor tipuri de politici. Fixându-și drept țintă pentru anul 2010 “relansarea ocupării depline”, strategia definește cu claritate – în interiorul celor 4 piloni constructivi – imperativul coordonării setului de politici economice și punerii acestora în “*serviciul ocupării forței de muncă*” (Résolution du Conseil du 15 décembre, 1997) (4).

În acest fel, prin abordarea integrată a ocupării, în genere a problematicii funcționării pieței muncii este evident că ajustarea cererii și ofertei de forță de muncă, ocupare nu (mai) este doar o problemă a pieței muncii; a devenit o problemă a funcționării articulate a tuturor piețelor, o problemă care intră în sfera de competență a tuturor agenților /operatorilor economici și respectiv a partenerilor sociali (Steliana Perț, 2002) (5); (Barbier Jean – Claude, 2001) (6).

3. Noua economie, dezvoltarea tehnologiei informațiilor și a comunicațiilor este un alt factor cu incidențe majore asupra circulației forței de muncă ca dimensiuni, intensitate a fluxurilor migratorii și ca forme de manifestare. Ambițiosul obiectiv fixat de CE la Lisabona în martie 2000, potrivit căruia “... UE va deveni cea mai competitivă și dinamică economie a cunoașterii din lume, capabilă de o creștere economică durabilă acompaniată de ameliorarea cantitativă și calitativă a ocupării forței de muncă și de o mai mare coeziune socială” (Décision du Conseil, 2001) (7) va schimba, într-o perspectivă nu prea îndepărtată maniera de abordare a liberei circulații a forței de muncă. *Nu este vorba de a se renunța la cuceririle de până acum, ci de schimbările pe care le va determina noua diviziune a muncii în care, probabil deplasarea spațială a indivizilor, spațiul geografic, schimbarea reședinței vor avea relevanță mai mică în raport cu dinamismul circulației ideilor, al noului tip de relații industriale, a capitalului social etc.*

În orice caz, pe termen scurt și chiar mediu, cu necesitate circulația creierilor, vânătoarea de capete în domenii de vârf ale științei și tehnologiei informației și comunicațiilor se va intensifica pe sensul est – vest, sud – nord pentru a acoperi deficitul de competență în acest domeniu, care se face tot mai simțit, putând deveni o frână în calea dezvoltării țărilor membre UE și nu numai. Pe de altă parte, acest tip de migrație ca și migrația temporară pentru muncă vor spori până vor ajunge la masa critică datorită “crizei locurilor de muncă”, inclusă în procesul de restructurare a economiilor est-europene.

4. Alături de “noua revoluție tehnologică, de sporirea investiției în capitalul intangibil, accelerarea proceselor de globalizare vor influența circulația forței de muncă. În prezent ceea ce este evident este globalizarea piețelor, în primul rând a celor financiare, globalizarea unor fenomene și procese cu caracter distructiv – segmentare și polarizare economică și socială, terorism, criminalitate organizată ș. a. Circulația acestor fenomene și procese par să “sară” peste orice barieră, fie ea juridică, instituțională, administrativă. “Sporirea capacității informaționale – menționa Kim Dae Jung, președintele Coreei – poate aduce belșug prin creșterea eficienței. Dar, totodată, poate lărgi separarea digitală dintre plusurile și minusurile tehnologiei informatice... Trebuie să ducem globalizarea informației un pas mai departe înspre “globalizarea beneficiilor informației” (s. n. SP). Numai astfel națiunile în curs de dezvoltare vor fi participanți și beneficiari ai globalizării și tehnologiei informației (Kim Dae Jung, 2001) (8).

Se înțelege însă că atâta vreme cât discrepanțele dintre națiuni și grupuri de indivizi se vor menține și chiar adânci, circulația forței de muncă dinspre țările sărace spre cele bogate, prospere, va fi ancora de care cei dintâi se vor agăța, cu mai mult sau mai puțin succes, pentru a ieși din capcana sărăciei, inculturii, deficitului de libertate. Unii vor reuși, dar alții – poate cei mai mulți vor eșua. Inegalitatea economică, diferențele de venit dintre națiuni, dintre diferite categorii ocupaționale își vor menține caracterul de puternică motivație a proceselor migratoare.

5. În fine, în analiza și diagnosticarea proceselor de circulație a forței de muncă nu trebuie să neglijăm faptul că există alături de motivații și interese economice și motivații de altă natură de ambele părți ale “baricadei”. De aceea, metodologia de identificare și analiză a efectelor cantitative și calitative ale circulației forței de muncă se cere aplicată și separat, pentru localitatea (comună, oraș, județ, țară) de plecare (mamă) și, respectiv, cea de destinație, țintă, de primire etc. (Steliana Perț, Valentina Vasile, Raluca Negruț, Petru Mazilescu, 2003) (9). Numai astfel se pot comensura într-o măsură acceptabilă costurile și beneficiile pentru fiecare dintre participanții colectivi sau individuali la procesele migratorii.

Semnificativ în acest sens pentru marea majoritate a țărilor UE marcate puternic de îmbătrânirea demografică este speranța acestora că pe calea migrației unei populații mai tinere, bine instruite, competitive vor putea atenua efectele ce tind să devină dramatice ale îmbătrânirii demografice, să dezamorseze pe cât posibil o probabilă bombă socială (Carole Denuve, 2002) (10), Jean François Leger, 2002) (11), (Alain Fricken, Jean Luc Primon avec la collaboration de Natalie Marchal, 2003) (12).

Dar, potrivit informațiilor de care dispunem din surse occidentale de prestigiu –OECD– impactul migrației, cu ușoare excepții – Luxemburg și Elveția - este modest. Astfel în 1998 ponderea străinilor în totalul populației era cuprinsă între 2% în Italia și Suedia și 36% în Luxemburg, în timp ce ponderea forței de muncă străine avea o amplitudine care se înscria între 1% în Suedia și 58% în Luxemburg. La ambii indicatori ponderi ceva mai ridicate se înregistrează în ordine în Elveția (19% și 17%), Germania (9% și 9%), Belgia (9% pentru fiecare din cei doi indicatori), Austria (9% și 10%) (Diana Preda, 2003; OECD). Cât privește forța

de muncă și populația provenită din România ponderile sunt extrem de reduse. Astfel, potrivit datelor "International Migration Statistic", românii reprezentau în Austria 3,1% din forța de muncă născută în străinătate și doar 0,31% din totalul forței de muncă; în Ungaria – 47,1% și, respectiv, 0,28%, în Spania 1,3% și, respectiv, 0,002% (Steliana Peț, Valentina Vasile, Raluca Negruț, Petru Mazilescu, op. cit., 2003).

Pe de altă parte, în măsura în care populația tânără pleacă dintr-un anumit spațiu geografic spre altul, se produce într-o oarecare măsură un "transfer de îmbătrânire demografică" de *sens invers de la localitatea de primire spre cea de plecare*. La nivel global problema rămâne, iar migrația nu pare a fi instrumentul cel mai performant de stăvilire a îmbătrânirii demografice; dacă însă parțial este, poate conduce la rezultate performante numai în corelație cu alte instrumente/meccanisme care țin de politica demografică, de cea de sănătate și asistență socială și cu deosebire ocupare și distribuție a veniturilor, de reducere a decalajelor de venit și a sărăciei. Am spune de "relansare a interesului pentru învățare continuă".

2. CIRCULAȚIA: MIGRAȚIA ȘI MOBILITATEA FORȚEI DE MUNCĂ. UNELE CLARIFICĂRI CONCEPTUALE

În zona mișcării persoanelor și a forței de muncă se operează frecvent cu cel puțin trei concepte: circulație, migrație, mobilitate a persoanelor sau a lucrătorilor (forței de muncă). Aceste concepte – deși fiecare are elementele sale definitorii – sunt, chiar privite istoric, *parțial substituibile, parțial complementare. și, în orice caz interferente*. În timp, sub aspectul conținutului, al formelor de manifestare, fiecare dintre acestea a evoluat considerabil: conținutul s-a îmbogățit, iar formele de manifestare s-au diversificat. Concomitent au fost soluționate juridic numeroase probleme care derivă din operaționalizarea conceptelor amintite.

2.1. Concept

Circulația persoanelor și/sau a forței de muncă reprezintă în opinia noastră conceptul cu cea mai largă sferă de cuprindere

Conceptul de circulație a persoanelor sau a forței de muncă exprimă mișcarea spațială a populației cu sau fără schimbarea locului de rezidență, de domiciliu, în interiorul unei țări sau între țări (Nouveau Petit Larousse, 1970; Oxford Dictionary for the Business World, 1993) (13, 14). Este înainte de toate o mișcare spațială asociată, de regulă, în cazul forței de muncă, cu una sectorială și, respectiv, ocupațional - profesională. De remarcat că în mod obișnuit mișcarea persoanelor are dimensiuni superioare celei ale forței de muncă (schema nr. 1).

Schema nr. 1

2.2. Libera circulație a persoanelor și /sau a forței de muncă

– Concept introdus prin Tratatul de la Roma – are o extindere tot mai mare în spațiul comunitar, al Uniunii Europene. Acesta ar putea fi definit ca *expresie a libertății fundamentale de mișcare a cetățenilor europeni în cadrul statelor membre ale UE. Nota definitorie a acestui concept care îl deosebește de cel anterior rezidă în eliminarea oricărei discriminări bazate pe naționalitate, pe abolirea controlului identității naționale la frontierele intracomunitare.*

Caseta nr. 2

Libertățile fundamentale prevăzute în Carta Socială (1989)

- Libera deplasare a forței de muncă;
 - Egalitatea de șanse în ceea ce privește angajarea și egalitatea de tratament în ceea ce privește remunerarea, condițiile de muncă și viață, protecția socială;
 - Libertatea de asociere și negociere colectivă;
 - Egalitatea de tratament a femeilor și bărbaților;
 - Informarea, consultarea și participarea lucrătorilor;
 - Protecția copiilor și adolescenților;
 - Drepturile persoanelor în vârstă;
 - Drepturile persoanelor cu handicap.
- Prin Tratatul de la Amsterdam (Titlul IV), libertăților menționate li se adaugă:
- Controlul frontierelor externe;
 - Azilul, imigrația și apărarea drepturilor cetățenilor care provin dintr-o țară extracomunitară;
 - Cooperarea juridică în materie de ordine civilă.

Sursa: *Steliana Perț, Valentina Vasile, Raluca Negruț, Petru Mazilescu, 2003 (15).*

Dacă avem în vedere acquis-ul comunitar, respectiv, libera circulație a forței de muncă – ca parte componentă a formării și funcționării pieței interne a UE inclusiv în condițiile largirii acesteia, libera circulație se referă la *“orice persoană care, pentru o perioadă determinată, furnizează servicii, sub îndrumarea altei persoane, remunerată pentru serviciul efectuat”*.

Astfel definită, libera circulație a lucrătorilor se referă la categorii de populație activă cum sunt:

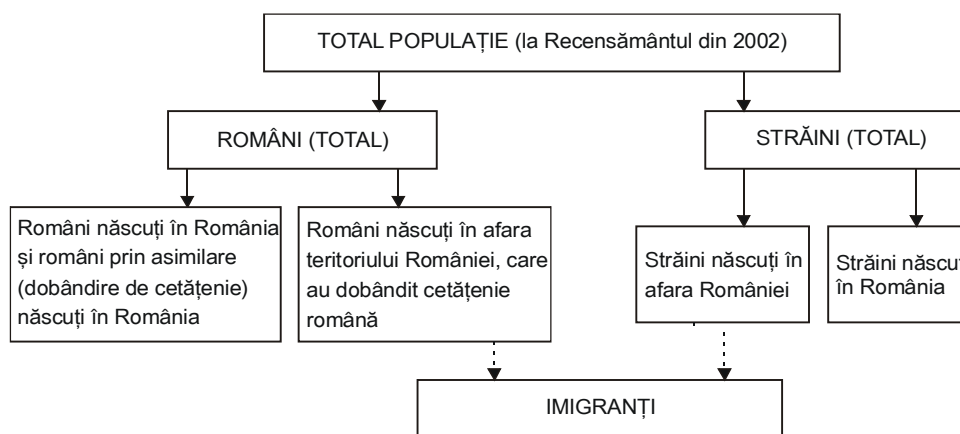
- persoane în vârstă de muncă care au un loc de muncă sau care revin la locul de muncă;
- persoane în șomaj involuntar, aflate în căutarea unui loc de muncă în altă țară decât țara de origină, țara care a ratificat Acordul Economic European;
- persoane care au lucrat în țara gazdă, dar temporar sunt șomeri ca urmare a incapacității de muncă provocată de boală, accident sau care au ajuns la vârsta de pensionare.

Caseta nr. 3**Persoane străine – imigranți**

- Criteriul de departajare este naționalitatea. Astfel, persoanele străine sunt persoane care își au rezidența într-o anumită, țară fără însă a fi și beneficiar al naționalității țării respective;
 - O a doua categorie este constituită de persoanele de origine străină, respectiv persoane care își au reședința în țara respectivă, dar provin din părinți/bunici imigranți;
 - Imigranții sunt persoane născute în străinătate, dar care au domiciliul în țară respectivă, unii dobândind cetățenia /naționalitatea țării gazdă, alții nu.
- Am făcut aceste sublinieri întrucât în statistica din România nu se fac deosebiri. Având în vedere accentuarea diverselor forme de migrație după 1990, credem că aici există teren pentru completarea statisticii demografice și, respectiv, a celei a forței de muncă (s.n.).

Sursa: Jean-Yves Capul, Olivier Garnier, 1993 (16)

Schematic la nivelul unei țări problema ar putea fi prezentată în felul următor:

Schema nr. 2**Structura populației României, în funcție de statutul de imigrant, persoană străină**

Notă: Un asemenea tablou s-ar putea construi pe baza datelor Recensământului populației din 2002, evident în măsura în care informațiile culese permit o asemenea grupare. Oricum, este absolut necesar ca în sistemul statistic din România deopotrivă la capitolul demografic, cât și la cel de forță de muncă să fie evidențiați imigranții.

2.3. Migrația

este conceptul inițial ale căror origini se regăsesc în istoria veche a civilizației umane

Migrația sau mișcarea migratorie reprezintă procesul de deplasare a lucrătorilor dintr-o localitate în alta, de regulă cu schimbarea domiciliului, a

reședinței. Dacă o lungă perioadă de timp nota definitorie a migrației, fie în interiorul unei țări, fie între țări a fost schimbarea rezidenței, în prezent – în consens cu recomandările ONU – conținutul migrației s-a îmbogățit substanțial incluzând numeroase categorii de lucrători și persoane care migrează temporar fără a-și schimba domiciliul (1).

În legătură cu migrația o semnificație aparte inclusiv în procesul de preaderare, de lărgire a UE o are migrația externă. În acest cadru conceptual apar două subsisteme (microconcepte) complementare: cel de emigrație și, respectiv, cel de imigrație, de emigrant și imigrant (Jean-Yves Capul, Oliver Garnier, 1993) (17). *Reperul principal în funcție de care persoanele migrante sunt încadrate într-una din aceste două categorii este: plecarea dintr-o țară (cea natală, de origină) și stabilirea într-alta, țara de destinație (de primire, de adopție). Emigrația este deci procesul de părăsire a țării natale pentru a se stabili într-o altă țară, cu statut permanent.*

În cazul în care fluxurile de plecare au dimensiuni cantitative ca intensitate importante se vorbește de obicei de țări de emigrație. Acestea sunt de regulă țări suprapopulate, în curs de dezvoltare, cu rate înalte de șomaj, cu venituri per capita sensibil mai reduse decât în țările de imigrație.

Imigrația, la rândul său este actul de intrare și stabilire într-o altă țară decât cea natală. Ca atare, din punctul de vedere al statului persoanei care migrează, una și aceeași persoană este emigrantă pentru țara de plecare și imigrantă pentru cea de primire.

În fine, de remarcat că fenomenele de emigrație /imigrație sunt, înainte de toate, privite ca fenomene demografice, cu impact asupra mărimii și structurii populației din cele două grupuri de țări. Din această optică, statistic mai ales cu prilejul recensămintelor sau al unor înregistrări speciale se face distincție între noțiunea juridică de persoane străine și imigranți.

2.4. Mobilitatea forței de muncă / a lucrătorilor / a capitalului uman

Generic conceptul de mobilitate exprimă schimbarea situației în care se află un individ sau un grup de indivizi sub incidența unui complex de factori economici, tehnologici, organizatorici, culturali - educativi - formativi, sociopolitici etc. Cel mai adesea termenul este folosit în relație cu forța de muncă, cu capitalul uman. *În economie, ca și în sociologie mobilitatea forței de muncă ar putea fi definită drept capacitatea de reacție și adaptare a persoanelor sau grupurilor de persoane la provocările mediului social-economic și dinamica acestora.*

Mobilitatea forței de muncă, în funcție de un set de criterii îmbracă o diversitate de forme. În plus, se cere menționat că o anumită formă include cu necesitate și alte forme sau elemente ale altor tipuri de mobilitate. Care sunt principalele forme de mobilitate ?

a) în funcție de caracteristici ale mișcării forței de muncă, mobilitatea poate fi:

- *geografică (spațială)* – căutarea unui loc de muncă, derularea unor afaceri, efectuarea unor servicii, în altă localitate decât cea de domiciliu; nu presupune cu necesitate schimbarea domiciliului;

- *sectorială* - care evidențiază pasajul dintr-un sector / ramură / activitate în alta cu sau fără schimbarea profesiei / meseriei / calificării (din sectorul neagricol în agricultură, din industrie în servicii etc.);
 - *ocupațional - profesională* - care implică fie schimbarea ca atare a profesiei sau meseriei, fie îmbogățirea pachetului de competențe pentru a răspunde noilor cerințe ale locului /postului nou de muncă;
 - *socială* - care caracterizează schimbarea statutului social al unei persoane, grup de persoane. De regulă, acest proces se derulează via mobilitate ocupațional - profesională sau via educație și formare profesională pe tot parcursul vieții.
- b) în funcție de sensul mișcării, mobilitatea poate fi:
- *ascendentă* – exprimând progresul în carieră, parcursul carierei; în cele mai multe situații asociată cu mobilitatea socială, de asemenea, ascendentă;
 - *descendentă* – în cazul în care pasajul /transferul se face de la o situație superioară (mai bună) la una inferioară (de ex. De la tehnician la muncitor calificat sau de la muncitor calificat la muncitor specializat);
 - *verticală* – pasajul de la o situație ocupațional - profesională se face progresiv, din treaptă în treaptă, marcând astfel traiectoria vieții profesionale (de la bază spre vârf);
 - *orizontală* – trecerea de la un statut ocupațional și /sau social la altul considerat echivalent. Deși, aparent aceasta ar putea indica stagnare, simpla schimbare a genului de activitate este sau ar trebui să fie un câștig profesional și din punctul de vedere al venitului, al calității vieții de muncă etc.

Mobilitatea forței de muncă – cerință de prim ordin a funcționalității pieței muncii – nu poate fi asimilată nici cu circulația persoanelor și a forței de muncă și nici cu migrația. Mai curând, am putea spune că acesta este un element transversal care străbate, dă substanță deopotrivă circulației și, respectiv, migrației forței de muncă. În condițiile actuale, componenta structurală a mobilității, acompaniată de învățare și training pe tot parcursul vieții, câștigă teren în plan teoretic și pragmatic. În sprijinul afirmației noastre amintim doar că unul dintre cei patru piloni ai Strategiei Europene pentru Ocupare privește “mobilitatea și adaptarea întreprinderilor și lucrătorilor la dinamica schimbărilor din economie și societate”.

În momentul în care UE face din “educația și formarea profesională pe tot parcursul vieții” instrumentul principal de flexibilizare a structurilor și susținere a mobilității forței de muncă nu putem să nu amintim pozițiile unor sociologi care își pun întrebări la care nu găsesc răspunsul potrivit sau ajung la paradoxuri. Creșterea nivelului de educație în societățile industriale și postindustriale chiar nu favorizează, se pare, șansele de mobilitate, în special cele de mobilitate socială (paradoxul lui Anderson). Aceasta este și poziția sociologului francez Raymond Boudon. Pe de altă parte – potrivit opiniei sociologului Pierre Bourdieu originea socială influențează, chiar determină “parcursul social al individului fie că este vorba de intrarea sa în școală, fie de evoluția sa profesională....cu aceeași

diplomă persoane ieșite din medii diferite nu au aceeași poziție socială”. Rigiditatea / reproducția socială la nivel global este favorizată de volumul și calitatea stocului de diferite capitaluri: capital economic, capital cultural, capital social (rețeaua de relații sociale), existente la un moment dat, unele favorizante pentru progresul individului, altele încorporate direct în capitalul uman (17).

Este o viziune sociologică pesimistă, descurajantă – care în perioada de tranziție din România – a “lucrat” cu succes, generând rupturi între școală și viața reală, stimulând propensiunea spre migrare temporară sau definitivă pentru muncă în condiții legale, dar și pentru activități subterane, în condițiile în care pe piețele externe ale muncii nondiscriminarea lucrează încă prea puțin în favoarea forței de muncă imigrantă. *În fapt, egalitatea de șanse, de oportunități, de tratament stipulată în documente ONU, ale UE continuă să rămână un vis frumos, un deziderat, fără acoperire suficientă în viața de muncă și în afara muncii.*

Din păcate, circulația forței de muncă, migrația ca și mobilitatea sunt însoțite de polarizare economică și socială, iar noile tehnologii informatice și de comunicații par să introducă propriile lor discrepante sau distonanțe, propria lor polarizare (cea digitală).

Dincolo de aceste fenomene îngrijorătoare mobilitatea prin învățare permanentă, anticipare și adaptare este printre puținele instrumente care pot asigura progresul uman în mileniul al treilea.

În condițiile pregătirii pentru integrare și după integrare mobilitatea ocupațional - profesională întemeiată pe un pachet de competențe compatibil cu cele din UE va deveni în raport cu celelalte forme de mișcare a forței de muncă prevalentă. Oricum, după 2010 – 2012 România va beneficia de “oficiile” liberei circulații a forței de muncă în interiorul UE lărgite. În aceste condiții altele vor fi problemele care se cer soluționate la nivel național, în deplină conformitate cu regulamentele și directivele UE în domeniu. Dar condițiile se cer pregătite cel puțin până în 2009.

3. DIMENSIUNI. FORME. CARACTERISTICI ALE MIȘCĂRII MIGRATORII. IMPACTUL TRANZIȚIEI. CONCLUZII FINALE

Analiza pe termen lung, 20 – 30, de ani a migrației interne și externe a populației României relevă o serie de deplasări în ceea ce privește volumul, formele principale, intensitatea și direcția fluxurilor migratorii, precum și caracteristicile demografice și educativ - ocupaționale ale persoanelor migrante. Permite, totodată, identificarea factorilor favorizanți și ai celor blocați, principalele arii geografice de concentrare a populației migrante. În fine, pune în evidență o arie problematică vastă, în ceea ce privește efectele demografice, economice, sociale, educaționale etc. a acestor procese pentru România. și, de aici, necesitatea unei politici coerente și active astfel încât costurile induse pentru România prin cedarea mai mult sau mai puțin gratuită a unei părți a potențialului său uman să fie minime sau beneficiile să fie echivalente, echilibrate pentru toți cei implicați. Ceea ce va însemna că liberalizarea circulației forței de muncă – care ar putea fi în cel mai optimist caz realizată în jurul anului 2010, necesită înainte de toate, acțiuni concertate asupra factorilor care stimulează și mențin la o anumită cotă propensiunea spre migrare externă (Steliana Perț, Valentina Vasile, Raluca Negruț, Petru Mazilescu, 2003 (18); Diana Preda, 2003) (19).

Este de remarcat faptul că, în comparație cu populația din multe alte țări, populația României totuși, în ciuda unor oscilații – cu vârfuri înalte și cote joase – are o înclinație naturală, relativ redusă spre migrare. În plus, o perioadă îndelungată (50 de ani) măsuri politice și instituționale susțineau stabilitatea forței de muncă nu numai într-o anumită zonă geografică / sectorială și / sau ocupațională, dar chiar în aceeași întreprindere. Mișcarea era încurajată, doar în măsura în care nu intra în conflict cu obiectivele politice. Din aceste motive în principal, fenomenele de mobilitate cu deosebire sectoriale și ocupațional - profesionale erau relativ reduse. Dacă facem abstracție de mișcarea rural → urban ca principal vector al migrației putem conchide că forței de muncă i se inocula un comportament rigid. Mai mult, în a doua parte a anilor '80 a apărut o serie de mecanisme de blocare a progresului în carieră. Sechele ale acestui comportament se resimt și astăzi.

3.1. Migrația internă

În ceea ce privește migrația internă după 1990 se produc deplasări de amploare, ca volum, sens și intensitate. În anii '90 – '91 – urmare a unor așa-zise "acțiuni reparatorii, corectoare" volumul mișcării interne a populației "explodează"; ajungând la aproximativ 800 de mii de persoane, de circa 2 ori mai mult decât vârful atins în anii 1970 – 1980, respectiv 375 de mii în 1973/74.

Rata migrației – număr de persoane migrante la 1000 de locuitori – după vârful atins în 1973 de 18‰ manifestă o tendință de reducere, în 1989 fiind doar de 8‰.

Fluxurile migrație până în 1995 au fost prevalente pe direcția rural → urban. Faptul se explică prin doi factori diferiți ca natură. În primul rând, perioada 1970 – 1980 – 1985, când industrializarea forțată a atras după sine plecări masive, cu deosebire ale tinerilor din mediul rural spre cel urban. Fenomenul a fost încurajat, numai astfel cererea de forță de muncă a industriilor amplasate de regulă în urban putând fi satisfăcută. În al doilea rând, începând din 1995 și mai ales 1997 restructurarea industriei, criza economică și a locurilor de muncă a generat o mișcare migratorie de întoarcere în zonele de proveniență pe direcțiile vest → est, sud → nord, migrație care ar putea fi denumită “migrație de subsistență”. Persoanele disponibilizate din urban, în special din industrie, atrase și de “mirajul” generoaselor plăți compensatorii s-au reorientat spre zonele natale. Unele au rămas, reușind să se reintegreze, în timp ce altele au (re)revenit în zonele de rezidență pe care le părăsiseră. Fără îndoială că aceasta a reprezentat una dintre sursele sporirii populației din agricultură, în condițiile în care – cel puțin în anii la care ne referim – mediul rural era puțin diversificat sub aspect economic și prea puțin pregătit pentru a primi populația care se reîntorcea.

Pe de altă parte, dacă avem în vedere, în aceeași perioadă fluxul rural → urban nu putem să trecem sub tăcere faptul că la începutul anilor '90 cei care au plecat din rural → urban erau în principal persoane calificate – cadre didactice, medici, asistente medicale, ingineri etc. Plecarea unei părți importante a intelectualității din rural a avut efecte negative în plan economic și social care se resimt puternic și în prezent. Este vorba de apariția unui deficit de calificări, cu deosebire în domeniul învățământului, sănătății și asistenței sociale. După cum în noile condiții economice și în mediul rural apar cerințe de noi competențe în domenii cum sunt: protecția mediului, protecția consumatorului, administrație locală ș. a. Diversele măsuri – ce-i drept marcate de instabilitate și nerecompensatorii – nu au reușit să genereze un proces durabil de revenire la sate a unor categorii profesionale de bază: (educatori, învățători, profesori, medici și asistente medicale etc.) și nici un proces de pregătire a forței de muncă tinere din mediul rural în profesii în care deja deficitul a devenit cronic. Aceasta presupune concomitent dezvoltarea economico-socială a mediului rural, punerea în operă a unor mecanisme de stimulare a tinerilor pentru a-și practica profesiile, a-și dezvolta competențele și în mediul rural, precum și acțiuni simultane care să vizeze calitatea vieții în general și calitatea vieții de muncă, cu deosebire.

În opinia noastră – asupra căreia vom reveni în final – dezvoltarea ruralului și crearea de oportunități de diversificare a structurii ocupaționale, prin reducerea populației ocupate în agricultură – care face din România în condițiile acestui mileniu un caz cel puțin ciudat în Europa - , prin crearea de oportunități de a munci și valorifica mai bine sub aspect economic și social potențialul fiecărei zone, inclusiv potențialul uman are și va avea relevanță și pentru mișcarea migratorie externă (Diana Preda, 2003) (20).

3.2. Migrația externă

Migrația externă are, ca volum, o evoluție oscilantă, cu puncte de maxim și minim; rămânând relativ stabilă ca intensitate, dar diversificându-se ca forme și căpătând noi conotații și, respectiv valențe (18), (19). Care sunt aceste deplasări?

În primul rând – aceasta fiind probabil mutația fundamentală în materie de migrație externă în România după 1990 – apariția unor caracteristici noi ale comportamentului populației României, într-un domeniu de interes european și global în care modificările intervin cu o viteză sporită, iar politicile naționale și, respectiv, internaționale variază mult în funcție de condițiile specifice ale celor două grupuri de țări – țări de origine, de plecare și, respectiv, țări gazdă, de primire. Mai mult, migrația internațională este, practic, covârșitor influențată de politicile țărilor de imigrație și, doar în plan secund de cele naționale, atunci când acestea există.

Caseta nr. 4**Un proces în continuă creștere**

Potrivit informațiilor din literatura de specialitate, la scară mondială anual fac obiectul migrației externe / emigrației între două și trei milioane de persoane, având ca ținte predilecte: SUA, Canada, Australia – țări care au avut în general, iar unele au și în prezent politici de încurajare a imigrației – iar, în Europa, Germania, Franța, Regatul Unit.

În prezent – ca rezultat al fluxurilor migratorii din ultimele 3 – 4 decenii – se apreciază că cel puțin 175 milioane de persoane trăiesc în afara țării în care s-au născut, comparativ cu circa 60 milioane în urmă cu 30 – 35 de ani (United Nation, 2002).

După datele din Raportul OECD/SOPEMI în anul 2001, aproape 24% (23,6%) din populația rezidentă în Australia în 1999 era născută în alte țări, proporție sensibil mai înaltă decât în Canada – 17,4%, Suedia – 11,8%, SUA – 10,3%, Olanda – 9,8%, Norvegia – 6,5%.

Aceste date se referă în fapt, la așa-numita migrație externă controlată, înregistrată în statisticile oficiale ale țărilor gazdă. Dar, este bine cunoscut faptul că, la rândul ei, migrația necontrolată (ilegală) a persoanelor și /sau a forței de muncă are proporții impresionante și în creștere. Organizația Internațională a Migrației (OIM) apreciază un flux anual al acestei forme de circulație externă de aproximativ patru milioane de persoane, dintre aceștia între 700 mii și două milioane sunt femeii și copiii. și în acest caz zonele cu cea mai puternică forță de atracție sunt: SUA, Canada, Australia, Noua Zeelandă. În ceea ce privește Uniunea Europeană, fluxurile sunt mai reduse, oscilând între 120 – 500 mii de persoane anual.

Stocul migrației externe se concentrează, în prezent, în trei mari regiuni ale lumii: Europa, Asia și America de Nord. În Europa, spre exemplu, în anul 2000 trăiau 56 milioane de migranți (7,3 milioane în Germania, 6,3 milioane în Franța, 4 milioane în Regatul Unit.; în SUA trăiau 35 milioane din totalul de 40,8 milioane migranți din America de Nord.

Intensitatea migrației externe la nivel global este relativ modestă, 2% anual, situându-se de regulă sub rata creșterii demografice, a sporului natural, evident cu unele excepții între care Europa și chiar SUA în care în ultimul deceniu al secolului trecut rata anuală a migrației a fost superioară celei a creșterii naturale și, în consecință, ratei de creștere demografică. Dar, nu suficient de mare și structural benefică pentru atenuarea – mai ales în Europa – a accentuatului proces de îmbătrânire demografică.

Sursa: (18), (19).

Dacă până în 1989, România – în ciuda draconicilor restricții politice și legislative – era, de departe o țară de EMIGRAȚIE cu motivații înainte de toate politice, în parte demosociale (reîntregirea familiei), și doar în ultimă instanță economice, după 1990 capătă sub aspect motivațional un “statut” dublu, dacă nu chiar triplu. România, deși și-a păstrat caracteristica de țară de emigrație devine în același timp o țară de IMIGRAȚIE pentru persoane provenite din spațiul fost sovietic, din Asia, Orientul Apropiat, Africa. Această categorie de imigranți, fie că solicită temporar statut de azilanți și /sau refugiați, fie că solicită cetățenie română și /sau dreptul de rezidență în România (anexa nr. 1). În acest fel, o parte a imigranților rămân în România, în timp ce o alta – în condiții legale, dar preponderent ilegale – se orientează spre țările occidentale. În condițiile menționate – și acestea ar putea fi considerată cea de-a treia caracteristică – România a devenit placă turnantă, sursă de alimentare prin intermediul fenomenelor de emigrație, a emigrației spre spațiul comunitar și/sau extracomunitar din Europa și alte regiuni ale lumii. Două sunt sensurile principale ale acestor fluxuri migratorii care tranzitează România: est → vest; sud → nord/est → vest (18), (19).

În condițiile amintite, în relație directă cu pregătirea pentru aderare, cadrul instituțional a fost completat și îmbunătățit atât în ceea ce privește circulația persoanelor, cât și cea a forței de muncă, un accent deosebit punându-se pe securizarea frontierelor și controlul la trecerea frontierei, ca și pe problema vizelor. Mai mult, pentru cetățenii români care beneficiază în prezent de intrarea liberă în spațiul Schengen s-a stabilit un pachet de condiții care se cer cumulativ întrunite pentru a putea ieși din România. În acest mod se încearcă să se limiteze proporțiile migrației necontrolate (18). Chiar în ultimul timp au fost luate măsuri mai severe pentru controlul intrării/ieșirii din țară, pentru blocarea rețelelor ilegale de trecere a frontierei. Concomitent, în colaborare cu organele de specialitate din țările de emigrație, a sporit și volumul celor retrimiși în țară ca urmare a încălcării legislației din țările în care se stabiliseră, în fapt ilegal.

În al doilea rând, migrația externă a persoanelor și a forței de muncă din România se diversifică, emigrației majoritar predominată până nu demult i se asociază alte forme care tind să capete pondere. Fără a face un inventar complet, vom semnala numai unele dintre acestea, pe care le considerăm principale pentru România (vezi în acest sens notele (1) și (22)) și anume:

- *emigrația*, cu o dinamică pendulatoare de la un an la altul care însă pe termen lung (1990 – 2001) se înscrie pe o curbă descendentă;
- *imigrație* – sub forme diverse: azilanți, refugiați, imigranți propriu-zis rezidenți în România; “imigranți în tranzit”, de regulă spre Europa Occidentală. Deși nu dispunem de date din surse oficiale credibile, se pare că este o formă de migrație care tinde să sporească. În opinia noastră, după aderarea României la UE – când România va reprezenta granița de est a Europei Unite, presiunea populației migrante din est se va intensifica, ceea ce pune în continuare probleme de securizare a frontierelor, de vize, de control la frontiere etc.;
- *migrația circulatorie* pentru muncă sau migrația temporară și/sau sezonieră pentru muncă realizată în baza acordurilor bilaterale dintre România și țări

comunitare sau extracomunitare. Tendința acestei forme este de creștere, fiind nu doar tacit acceptată, dar și stimulată de politica statului român. Are părți pozitive și negative. Partea pozitivă ar fi aportul valutar prin transferuri bănești, câștiguri individuale substanțial superioare veniturilor realizate în țară, reducerea presiunilor asupra pieței muncii naționale (export de șomaj potențial), iar cea negativă, în pierderea de potențial uman, adesea de înaltă calificare, care utilizat în țară ar fi fost sursă sigură de sporire a productivității naționale, a competitivității și exportului de bunuri și servicii cu valoare adăugată înaltă, de sporire a veniturilor;

- *circulația (mobilitatea) creierilor*, respectiv a persoanelor care sunt plecate pentru o anumită perioadă la studii, începând cu cele generale și terminând cu cele doctorale și postdoctorale. O parte dintre aceștia, de regulă cei mai bine calificați, nu mai revin în țară, stabilindu-și reședința în cele mai multe cazuri în țara în care au studiat. Motivația principală în această situație este, cel puțin, dublă: a) lipsa unor locuri de muncă corespunzătoare pregătirii și remunerare în conformitate cu performanța în țară; b) comportamentul deseori “straniu” al angajatorilor care îi consideră “supracalificați (!)” și le refuză angajarea. Eforturile făcute pe diferite canale de reîntoarcere în țară au avut până acum un ecou slab în rândul acestor persoane al căror “potențial de emigrație” se menține încă ridicat;
- *migrația transfrontalieră* sau lucrători transfrontalieri, evident în zona de graniță dintre România și țările vecine și, mai târziu în “euroregiunile” constituite deja sau în “zonele libere” amplasate de regulă, în apropierea granițelor a 1-2-3 țări;
- *circulația forței de muncă în cadrul unor programe de parteneriat și cofinanțare* (servicii de cercetare, de învățământ, de sănătate, de consultanță etc.);
- *circulația oamenilor de afaceri* pe fluxuri de intrare – ieșire, cu pondere în creștere;
- *circulația turistică* (sub diversele sale forme), insuficient valorificată în folosul României din motive bine cunoscute și amplu dezbătute.

În al treilea rând, accentuarea migrației circulatorii și, respectiv, a migrației în rețea. În primul caz este vorba de plecarea dintr-o țară gazdă spre o altă țară-țintă, de destinație fie în căutarea unor oportunități de muncă mai bune, fie că permisul de muncă într-o anumită țară i-a încetat și încearcă să obțină un asemenea permis de muncă temporară într-o altă țară. Evident, că în cea mai mare parte subiectul migrației circulatorii este constituit de migranți ilegali (migrație necontrolată) care își găsesc oportunități de a munci – în condiții suficient de discriminatorii – pe piața paralelă a muncii. Iar, din păcate, nu de puține ori efectuează activități situate la granița dintre legal și ilegal sau chiar se integrează în rețele mafioate, de crimă organizată etc. Aceștia din urmă în măsura în care sunt descoperiți /identificați de poliția din țara gazdă, în baza acordurilor cu România, sunt remiși, retrimiși /expulzați în țară; ca urmare își pierd, pentru o anumită perioadă dreptul de a circula în spațiul comunitar sau extracomunitar.

În cea de a doua situație – migrația în rețea – este vorba mai ales de fenomenul de recrutare de noi migranți temporari pentru muncă, realizată prin intermediul relațiilor de rudenie, prietenie, cocolășenie și altele asemănătoare. În plus nu trebuie omis faptul că există, în afara prevederilor legale, și pe teritoriul României rețele, constituite în general în apropierea zonelor de frontieră, dar și prin intermediul unor firme (de turism) sau chiar de recrutare a forței de muncă, care încalcă cu bunăștiință prevederile legale, contractuale, înșelând astfel lucrătorii migranți care au semnat pentru o anumită perioadă de timp un contract, pentru care au cheltuit sume importante de bani. În acest caz se pune problema răspunderii firmelor care au fost acreditate de MMSSF pentru a oferi asemenea servicii; ori până în prezent există semnale că o asemenea răspundere nu există, iar calea soluționării diferendului prin justiție este lungă, întortocheată și costisitoare pentru cel înșelat.

În al patrulea rând, în general forța de muncă care migrează definitiv sau temporar este de regulă tânără, cu capacitate creativ-productivă înaltă. Dacă ne referim la România postdecembristă, prima remarcă este aceea că populația în vârstă de 18 – 40 de ani deține ponderea cea mai înaltă – 40% și peste 40% din totalul emigranților, cu o rată a emigrației în perioada 1990 – 2000 ce se înscrie între 1,5% - 5%; a doua remarcă – determinată în bună măsură și de mobilitatea pentru studii – este tendința de sporire a ratei de migrație a tinerilor în vârstă de până la 18 ani, cu ponderi ce oscilează ușor în jurul a 20% din total (18). Fără nici o îndoială emigrația persoanelor tinere este încurajată, chiar dorită de multe dintre țările UE. Se speră că pe această cale se atenuază fenomenul de îmbătrânire demografică din aceste țări. În schimb se accentuează îmbătrânirea demografică a forței de muncă din România. Potrivit unor studii rata de îmbătrânire demografică a populației ocupate este mai înaltă decât cea a îmbătrânirii demografice a populației, și aceasta pe fondul reducerii populației și a sporului natural al populației (Steliana Perț, 2003) (24).

În al cincilea rând, o semnificație aparte o are structura profesional - ocupațională și educațională a persoanelor migrante. Menționăm mai întâi că informațiile statistice cu privire la acest aspect sunt incomplete și oarecum rămase în urmă în raport cu noile tendințe care se conturează în condițiile noii economii și ale globalizării. În ultimul timp sunt în proporții sporite cerute profesii /competențe care lipsesc din actuala structură statistică a migrației în România (informaticieni, hardiști, softiști, ingineri de sistem, personal paramedical ș.a.) zona de recrutare, cererea de forță de muncă depășind actualele granițe ale UE (SUA, Canada, Elveția, Australia, Noua Zeelandă etc.). În limita informațiilor disponibile, analiza pe o perioadă de circa 20 de ani, cu accent pe intervalul de timp al tranziției evidențiază drept o caracteristică esențială a proceselor migratorii fenomenul de polarizare ocupațional - profesională și educațională a migranților din România, un fenomen destul de accentuat. Înainte de toate, emigrația și chiar migrația temporară pentru muncă se concentrează la categorii profesionale înalt calificate și calificate, cu competențe compatibile cu cele necesare sau cu standardele UE, care-și găsesc oportunități de angajare pe piața internă a UE, sunt căutați și chiar doriți. Ei pot fi angajați în țările gazdă, după cum pot lucra în calitate de angajați ai companiilor din țările gazdă în România sau în terțe țări.

România ca și celelalte țări din Est – chiar dacă în unele zone, în condițiile unei reforme, dezarticulate în timp și spațiu, a sistemului de învățământ și formare profesională continuă – dispune încă de un stoc de capital uman competitiv și creativ care face față cu succes forțelor concurențiale de pe piețele muncii occidentale.

Gradul de deschidere a pieței muncii interne a UE și a piețelor naționale ale muncii țărilor membre este diferit în funcție de situații concrete, și, evident de gradul de pregătire, preferința migranților pentru o țară sau alta diferă (18), (19).

Pe de altă parte, la celălalt pol se situează forța de muncă mai puțin calificată, specializată sau chiar necalificată. De menționat, că, și în această situație – în funcție de mediul de activitate – este nevoie de “probarea” calităților profesionale, inclusiv a competențelor însușite prin experiență la locul de muncă. Cerințele angajatorilor străini care se deplasează în România pentru a recruta forța de muncă temporară, în baza acordurilor bilaterale, sunt o dovadă vie în acest sens (vârstă, cunoștințe /competențe profesionale în domeniul respectiv atestate de organisme românești abilitate, experiență 1 – 2 ani, competențe lingvistice etc.).

În al șaselea rând, tendința de sporire a migrației temporare pentru muncă stimulată, pe de o parte, de încheierea unui număr mare de acorduri bilaterale, iar, pe de altă parte, de calitatea muncii și comportamentul celei mai mari părți a acestei forțe de muncă în zonele în care și-au desfășurat activitatea. Toate acestea conduc nu numai la revenirea unui angajator în anul următor, ci și la lărgirea cercului de angajatori și al ocupațiilor căutate (Spania, Germania, Italia, Franța, Elveția, Marea Britanie etc.).

În al șaptelea rând, în ciuda setului de directive inclus în acquis-ul comunitar, în Strategia Europeană pentru Ocupare sau Planurile de Acțiune Naționale, migrația externă, în special cea pentru muncă, continuă să aibă caracter selectiv și discriminatoriu. Selectiv ar putea fi poate normal sub aspectul concurenței libere pe piața muncii. Dar, este mai puțin normal în măsura în care pe piețele muncii din țările de destinație au acces liber doar anumite categorii ocupațional - profesionale, de regulă deficitare într-o țară sau alta. Este, până la urmă, un fel de “vânătoare”, “vânătoare de capete”, deosebit de benefică pentru țara importatoare de forță de muncă, dar păguboasă pentru cea care exportă.

Ceea ce pune sub semnul întrebării și ar trebui cercetat sub microscop este însă caracterul discriminatoriu al angajatorilor față de forța de muncă străină. Deși s-ar putea considera, cu oarecare indulgență, că este o școală, un proces de învățare pentru momentul liberalizării circulației forței de muncă, nu putem ocoli, nu putem să nu vedem și partea întunecată a lunii. Egalitatea de șanse, de oportunități și mai ales cea de tratament, realizată în principal în baza sintagmei “la muncă de valoare egală recompensă egală” nu funcționează decât întâmplător. Această discriminare până la un punct este acceptată de lucrătorul migrant datorită mai ales diferenței de salariu față de cel pe care l-ar fi putut obține în țara de origine. Discriminarea asociată uneori cu nerespectarea clauzelor contractuale poate da și naștere la conflicte sociale. (De pildă, cazul celor 80 de lucrători români angajați cu contract la “șantierul Naval” din Saint-Nazaire care în obținerea drepturilor negociate prin contract au fost sprijiniți de

CGM din Franța; aceeași situație în Spania și Italia, în care sindicate naționale sprijină forța de muncă străină în apărarea /dobândirea unor drepturi prevăzute în contract).

În fine, în al optulea rând, deși circulația persoanelor, cel puțin în spațiul Schengen este liberalizată, în ceea ce privește circulația forței de muncă, tocmai în vederea liberalizării complete a acesteia la orizontul anilor 2009 – 2012 (în funcție de rezultatele negocierii dosarului respectiv) sunt încă probleme care se cer soluționate cu rigoarea necesară în perioada următoare, până la aderare și imediat după. Printre acestea amintim următoarele priorități:

- Problemele de ordin social, cu deosebire cele din sfera asigurărilor sociale. Avem în vedere în egală măsură sistemele de contribuții /cotizații și transferul drepturilor sociale câștigate în baza unui contract de muncă în străinătate. Este adevărat că în unele țări – Turcia, Spania ș.a. – s-au încheiat contacte adiționale de solidaritate. Dar problema se cere rezolvată de fond și pentru o perioadă îndelungată. Altfel, lucrătorii români se văd “penalizați” fără voia lor, din lipsă de informații sau de reglementări în domeniu.
- Echivalarea și recunoașterea reciprocă a studiilor și diplomelor, în genere a documentelor.

În Ministerul Învățământului și Cercetării științifice funcționează o comisie pentru echivalarea studiilor și recunoașterea reciprocă a domeniilor. De asemenea, pentru anumite competențe se eliberează documente de absolvire care au circulație în UE. Cu toate acestea mai este mult de făcut în acest domeniu.

Caseta nr. 5

Acorduri și convenții încheiate de România în vederea recunoașterii reciproce a studiilor

România este parte în șapte acorduri și convenții bilaterale de recunoaștere reciprocă și echivalare a diplomelor, certificatelor de studii încheiate cu: Ungaria, Republica Moldova, Slovacia, Bulgaria, Ucraina, Federația Rusă și Georgia. Astfel, în conformitate cu aceste acorduri /convenții:

- Certificatul de capacitate eliberat de școli din România este echivalent cu certificatul de absolvire a 8 clase din Ungaria, cu diploma de absolvire a 9 clase din Republica Moldova, cu certificatul de absolvire a 8 – 9 clase din Slovacia, cu certificatul de încheiere a studiilor gimnaziale din Bulgaria și cu diploma de absolvire a 9 clase în învățământul mediu din Ucraina.
- Diploma de absolvire a școlii profesionale eliberată în România se echivalează cu diploma de absolvire a școlii profesionale cu același profil din Ungaria, Republica Moldova, Slovacia, cu diploma și cu atestatul de calificare profesională eliberate de școlile medii profesionale din Bulgaria, cu diploma de muncitor calificat din Ucraina (dacă numărul de ore de practică este același) și cu diploma de absolvire eliberată de instituții de învățământ profesional din Georgia (dacă durata studiilor și conținutul planurilor de învățământ sunt compatibile).

- Diploma de bacalaureat din țara noastră este recunoscută ca echivalentă cu cele eliberate în Ungaria, Republica Moldova și Slovacia. În Federația Rusă, diploma românească de bacalaureat este echivalentă cu atestatul de absolvire a școlii medii generale și cu diploma de absolvire a învățământului profesional, iar în Georgia – cu atestatul care confirmă absolvirea școlii secundare.
- Dacă durata studiilor și planurile de învățământ din universitățile din statele semnatare ale acordurilor și convențiilor nu diferă semnificativ de cele din România, diploma de licență autohtonă este echivalentă cu diploma de licență din Ungaria, Republica Moldova, Slovacia și Bulgaria. Ucrainenii echivalează licența din România cu diploma de specialist și de magistru eliberată de universitățile lor acreditate.

Sursa: Ziarul Adevărul din 27 august 2003.

- Evaluarea și certificarea calificării (inițiale și /sau continue) obținută la locul de muncă.
Este o problemă nerezolvată încă la nivel național și care, din acest motiv, va ridica o serie de probleme în ceea ce privește libera circulație a lucrătorilor. Dacă la nivel național, nu se va găsi soluția viabilă, puțin costisitoare, acest fapt se poate transforma într-o frână a circulației libere a lucrătorilor din România în spațiul comunitar.
- În fine, o altă problemă, în optica noastră, de o importanță covârșitoare este reprezentată de sistemul informațional în funcțiune, ca și de cel de colectare a informațiilor. Astfel, o primă constatare de esență este aceea că în statistica din România migrația internă și, respectiv, externă sunt tratate mai ales din perspectiva demografică. Este un lucru necesar, dar nu și suficient. Necesari deoarece dau răspuns la problematica mișcării persoanelor, din păcate pe un singur criteriu, cel al schimbării domiciliului, localității de reședință. Nu și suficient întrucât nu este urmărită separat mișcarea (stoc și fluxuri) a lucrătorilor, a forței de muncă. Evident din perspectiva aderării și a liberalizării circulației forței de muncă ar trebui să constituie un calup separat al statisticii forței de muncă (Steliana Perț, Florin Pavelescu, Ilie Șimon, 2001) (1).

Cât privește sursele de colectare a informațiilor, în principal au competențe în acest domeniu mai multe instituții publice: Ministerul de Interne și al Administrației Publice, Poliția de frontieră (componentă a MIAP), MMSSF, OMFM, INS, firme acreditate de MMSSF pentru a oferi asemenea servicii. Cu toate acestea informațiile care circulă sunt insuficiente și incomplete; colaborarea intra și inter instituțională funcționează defectuos.

Ca urmare, se cere ca sistemul indicatorilor statistici – în consens cu statistica europeană și cu nevoile interne – să fie completat, perfecționat. Unii indicatori se pot urmări pe baza informațiilor deja existente, alții necesită colectarea/prelucrarea a noi informații (1). În al doilea rând, pe baza Recensământului populației din 2002, s-ar putea încerca construirea unei balanțe din care să rezulte: populația și, respectiv, forța de muncă de naționalitate română și străină rezidentă în România (vezi schema nr. 2 din acest studiu).

În plus apreciem că periodic – luând drept parametru al periodicității experiența europeană – este nevoie de o Anchetă specială privind mobilitatea internă și externă a forței de muncă, anchetă realizată cu INS în colaborare cu celelalte instituții cu competențe în acest domeniu.

3.3. Efectele migrației, cu accent pe migrația externă

Așa cum a rezultat din fazele anterioare ale proiectului nostru efectele migrației sunt multiple, globale, comunitare, individuale. Ele implică și costuri, de regulă mai mari, în fapt pierderi pentru regiunea, țara din care pleacă forța de muncă. Ca atare, pentru a fi relevante aceste costuri și beneficii se cer analizate separat pentru zona/regiunea/țara de plecare și pentru cea de primire. (În acest sens vezi schema nr. 1 (Steliana Perț, Valentina Vasile, Raluca Negruț, Petru Mazilescu, 2003) și schema nr. 2 (Diana Preda, 2003). Nu vom relua aspectele analizate pe larg în aceste studii. Vom reveni doar asupra câtorva aspecte ca urmare a obținerii unor informații noi, calitativ superioare în raport cu cele de care am dispus în momentul elaborării fazelor anterioare ale proiectului. Este în principal vorba de mărimea și dinamica veniturilor și transferurilor bănești, cu precizarea că acestea reprezintă doar o parte a veniturilor obținute; o parte a acestora, poate chiar mai mare, intră în țară și pe alte canale decât transferurile prin fluxuri bancare.

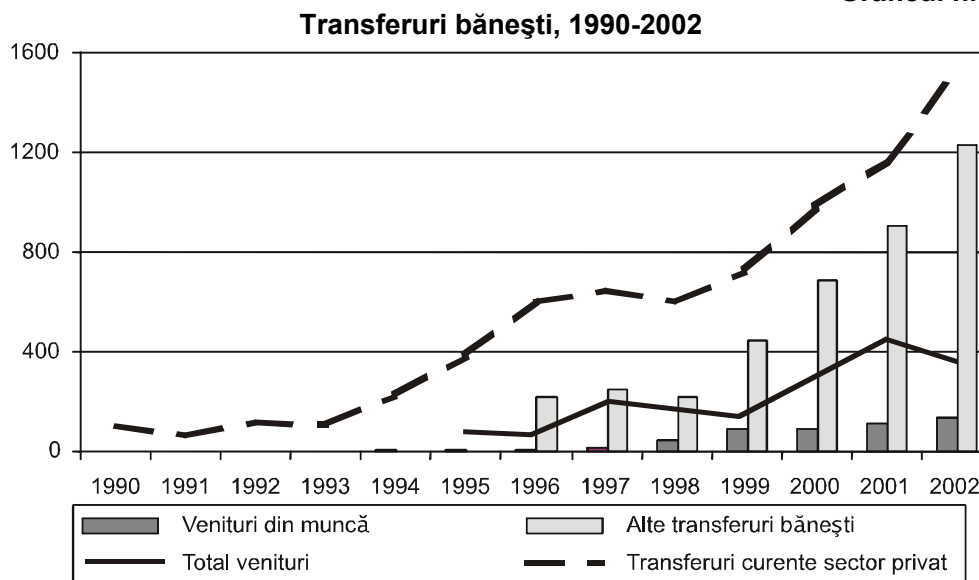
Deși datele – provenite din “Balanța de plăți” întocmită de BNR – nu sunt suficient de sistematice ele permit o analiză pertinentă. Care sunt principalele tendințe?

Veniturile din muncă și-au dublat nivelul față de anul precedent în 1997 și 1999, iar în 2002 comparativ cu 2001 au crescut cu 20%, ajungând la 136 mil. de dolari SUA. Grupa alte transferuri bănești, care apreciem că include în proporții însemnate venituri din relații de muncă nedeclarate ca atare înregistrează un nivel de peste 9 ori mai ridicat și o dinamică mai accentuată începând cu 1999 (dublare de nivel față de anul precedent, urmată fiind de creșteri anuale cu 30-50%) (Steliana Perț, Valentina Vasile, 2003) (25) (graficul nr. 1).

O imagine de ansamblu asupra nivelului și dinamicii transferurilor bănești totale (de intrare și de ieșire) efectuate de persoane fizice prin sistemul bancar ne este oferită de *balanța transferurilor bănești*. –(tabelul nr. 1).

Balanța transferurilor bănești din diferite categorii de venituri din muncă este diferențiată pe cele două surse principale amintite anterior: a) venituri obținute din muncă pe baza acordurilor bilaterale între România și alte țări, încheiate între instituțiile abilitate, cu intermedierea raporturilor de muncă și monitorizarea realizării acestora; în cazul nostru este vorba de OMF; b) venituri obținute din muncă prin forme directe/indirecte de relații de muncă (legală/semilegală) sau din alte surse, transferate în țară prin sistemul bancar.

Graficul nr. 1

Sursa: date BNR.

Tabelul nr. 1

Balanța transferurilor bănești în perioada 1996 - 2002

Anul	Venituri din muncă		Alte transferuri bănești	
	Suma (mil. \$ SUA)	Pondere în total venituri (%)	Suma (mil. \$ SUA)	Pondere în total transferuri private (%)
1996				
Credit	8	10,1	220	36,4
Debit	2	0,6	34	57,6
Sold	6	1,9	186	34,1
1997				
Credit	14	6,9	246	38,0
Debit	1	0,2	109	82,0
Sold	13	5,6	137	26,6
1998				
Credit	45	27,1	412	60,9
Debit	6	0,9	75	67,0
Sold	39	7,6	337	59,6
1999				
Credit	92	60,5	446	61,5
Debit	7	1,2	117	75,0
Sold	85	20,7	329	57,8
2000				
Credit	94	28,9	690	70,4
Debit	5	0,8	162	85,3
Sold	89	31,2	528	66,8

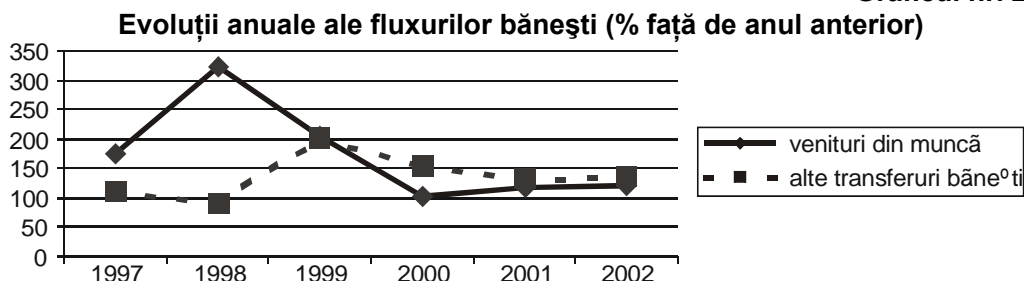
Anul	Venituri din muncă		Alte transferuri bănești	
	Suma (mil. \$ SUA)	Pondere în total venituri (%)	Suma (mil. \$ SUA)	Pondere în total transferuri private (%)
2001				
Credit	112	24,6	907	77,9
Debit	4	0,5	222	91,4
Sold	108	38,3	685	74,3
2002				
Credit	136	37,1	1228	81,3
Debit	6	0,7	227	89,0
Sold	130	27,7	1001	79,8

Sursa: Balanța de plăți, BNR.

Din analiza balanței transferurilor bănești se detașează următoarele observații:

- În cazul *veniturilor din muncă* - sub contracte monitorizate de instituții abilitate - predomină sumele transferate din străinătate în România. Fluxurile de intrare sunt net superioare celor de ieșire, diferența cea mai mare înregistrându-se în anul 2002 când au intrat 136 mil. \$ SUA și au ieșit pe această cale doar 6 mil. \$ SUA;
- În cazul *altor transferuri bănești* –unde apreciem că include în cea mai mare parte venituri din munca în străinătate a rezidenților români -, soldul este de asemenea pozitiv, dar raportul intrări /ieșiri este de 5 ori mai mic, respectiv în același an 2002, intrările au reprezentat 1228 mil. \$ SUA, iar ieșirile 227 mil. \$ SUA;
- Potrivit evidențelor statistice raportul dintre fluxurile de intrare din alte transferuri bănești și cele din muncă este net în favoarea primei categorii. Autorii consideră însă că în realitate, fluxurile bănești din muncă direcționate spre beneficiari din România, prin sistemul bancar și mai ales în afara acestuia sunt superioare altor categorii de venituri – din donații, moșteniri etc.
- Dinamica fluxurilor de intrare din cele două surse a fost oscilantă pe subperioade ceea ce reflectă:
 - a) un proces întârziat și lent de reglementare prin acorduri bilaterale a relațiilor de muncă cu alte state decât cele “cu tradiție” – Israel, Germania;
 - b) o intensificare a contactelor directe angajatori din străinătate - prestatori persoane fizice din România;
 - c) creșterea duratei medii a activităților desfășurate în străinătate;
 - d) modificarea comportamentului individual în relația cu sistemul bancar și creșterea transparenței fluxurilor monetare prin conturile persoanelor fizice.

Graficul nr. 2

După 1999 se constată o temperare a fluctuațiilor anuale, cu menținerea unui trend ascendent relativ accentuat - creșteri anuale de 20-35%.

Pentru ambele categorii de transferuri bănești, soldul net al balanței fluxurilor este pozitiv, ceea ce determină, pe de o parte o diminuare a soldului negativ al totalului veniturilor cu cca un sfert și, pe de altă parte, o contribuție în creștere la soldul pozitiv al transferurilor private – de la aproximativ 58% în 1999 la aproape 80% în 2002.

Soldul net pozitiv al transferurilor bănești din cele două surse a diminuat /absorbit o parte importantă din soldul negativ al contului curent: peste 1/5 în 1999, aproape 1/3 în 2000 și cca un sfert în 2001.

În concluzie, intrările de valută prin transferuri din străinătate ale persoanelor fizice, prin cele două surse, au sporit substanțial în ultimii ani – în 2002 față de 1999, nivelul acestora a crescut de peste 2,5 ori (538 mil. \$ SUA în 1999, 784 mil. în 2000, 1019 mil. în 2001 și 1364 mil. în 2002). În structură, predomină transferurile din alte surse private, reprezentând în 2002, 90% din total. După 1999, transferurile de natura veniturilor din muncă au o tendință de scădere, parțial și datorită politicii fiscale trunchiate în domeniul impunerii veniturilor persoanelor fizice.

Impactul macroeconomic al transferurilor bănești din munca în străinătate nu este unul de neglijat, dimpotrivă (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

**Incidența transferurilor bănești asupra unor indicatori macroeconomici,
1997 - 2002**

Anul	Total transfer (mil. dolari SUA)	în procente din:				
		PIB	Export FOB	Sold balanță comercială	Investiții străine directe	Rezerva valutară (în valute convertibile)
1997	260	0,7	3,1	9,1	21,2	...
1998	457	1,1	5,5	12,9	22,2	...
1999	538	1,5	6,3	26,0	48,8	35,3
2000	784	2,1	7,6	27,3	70,9	31,7
2001	1019	2,5	9,0	24,5	78,2	26,0
2002	1364	3,0	9,8	34,2	102,9	...

Sursa: date BNR; prelucrări pe baza datelor BNR.

Așadar, transferurile bănești au un impact important și în creștere asupra unor indicatori macroeconomici.

În perspectivă, pe baza lărgirii sferei de cuprindere a acordurilor bilaterale privind forța de muncă, și într-o perioadă ceva mai îndepărtată, a liberei circulații a forței de muncă în spațiul comunitar, veniturile din munca efectuată în străinătate vor crește. Ele se vor reflecta nu numai în indicatorii macroeconomici, ci și în creșterea veniturilor individuale și/sau ale gospodăriilor, în sporirea consumului de bunuri de folosință îndelungată, în sporirea investițiilor imobiliare, în creșterea potențialului investițional intern și dezvoltarea afacerilor, într-o anumită detensionare a pieței muncii. După cum pentru România poate avea și efecte economice și sociale mai puțin dorite, chiar negative: pierderea de capital uman de înaltă calificare, menținerea (și chiar) creșterea diferențelor de productivitate, competitivitate și venituri, încetinirea creșterii economice, a reînnoirii tehnologice etc. De aceea, în politica internă de gestionare, de management a resurselor umane trebuie găsită zona de echilibru, astfel încât să fie "maximizate și globalizate beneficiile", evitate segmentările, polarizările, rupturile de coeziune socială.

4. O TENTATIVĂ DE PREVIZIONARE A CIRCULAȚIEI PERSOANELOR ȘI A FORȚEI DE MUNCĂ

Datorită faptului că dezvoltarea rapidă a activității economice în era industrială a fost puternic condiționată de mobilitatea teritorială a forței de muncă, fenomenul migraționist a fost studiat și teoretizat de cercetătorii din domeniul economiei și din cel social încă din secolul al XIX -lea. Astfel, E. Ravenstein (1889) în articolul "Legile migrației" (26), fluxurile migratorii sunt abordate într-o viziune demografică și într-un context omogen, respectiv, cel al economiei unei țări. În acest fel, se relevă faptul că factorul primordial al migrației îl reprezintă structura demografică. Mobilitatea internă și externă a forței de muncă se modifică pe parcursul vieții unui individ. De regulă, migrația se produce în prima parte a vieții active (între vârstele de 20 și 49 de ani).

4.1. Concepte, metode și tehnici

L.A. Sjaastad, (1962) (27) consideră migrația ca o formă de investiție în capitalul uman. În modelul amintit se presupune că decizia individuală de schimbare voluntară a domiciliului și /sau a locului de muncă se ia după ce se compară costurile de diferite tipuri (cuantificabile, necuantificabile, de oportunitate) cu beneficiile (creșterea nivelurilor veniturilor salariale și nesalariale, posibilitatea de creștere a calității pregătirii profesionale, îmbunătățirea sensibilă a condițiilor de lucru etc.). Este un punct de vedere, însușit /împărtășit și de alți specialiști (Bruce E. Kaufman, 1981 (28), Ronald G. Ehrenberg, Robert Smith (29).

R. Nakosteen și M. Zimmer propune un asemenea model (1980) (30). În acest caz se utilizează un model al funcției indexului în care beneficiul marginal al deciziei de a migra (M^*) se poate exprima:

$M^* = cw + u$ la care se ajunge prin compararea salariului obținut în condițiile rămânerii la vechiul loc de muncă (y_0) cu salariul obținut la noul loc de muncă (y_n) și cu costurile adiacente migrației (c). Deoarece:

$$y_0 = b_0x_0 + e_0$$

$$y_n = b_nx_n + e_n$$

$$c = az + v$$

Rezultă că $M^* = y_n - y_0 - c = (b_nx_n - b_0x_0 - az) + (e_n - e_0 - v)$ echivalent cu $M^* = cw + u$

Acest cadru conceptual al migrației, care este larg răspândit în studiile din ultimele decenii reprezintă în fapt o îmbinare între concepția neoclasică asupra capitalului uman, ilustrată pregnant de studiile lui G. Becker, și funcția de consum bazată pe ciclul de viață, propusă de Ando și Modigliani.

Pe de altă parte, se pune în evidență faptul că între factorii generatori ai migrației un rol important, poate cel mai important, revine discrepanțelor dintre nivelul veniturilor și gradul de utilizare a ofertei de forță de muncă în țara

donatoare și țara receptoare a fluxurilor migratorii. Este de menționat că se au în vedere nu numai valorile înregistrate ale celor două tipuri de indicatori, cât și valorile anticipate.

Factorii menționați anterior, deși importanți, nu sunt singurii care modelează paternul migrației externe. Drept variabile explicative se mai pot avea în vedere distanța dintre țara de plecare și țara de destinație (modelele gravitaționale), stocul de migranți din țara de destinație, mobilitatea internă a forței de muncă și a persoanelor în țara de origine. Cele mai recente inovații metodologice includ utilizarea de variabile de tip dummy pentru relevarea unor aspecte de ordin calitativ sau instituțional cum sunt: apartenența la o grupare suprastatală (de exemplu Uniunea Europeană), existența unei frontiere comune, gradul de cunoaștere a limbii (vorbite în țara de destinație), respectarea drepturilor omului în țara de origine, gradul de deschidere a societății și calitatea structurilor de primire a imigranților în țările de destinație ș. a. (vezi și Diana Preda, 2003) (19).

Respectivele variabile explicative sunt incluse în modelele de analiză a migrației externe pe baza unor raționamente teoretice, iar modelul în care acestea sunt specificate este încă ad-hoc (M. Ferting, Ch. Schimidt, 2000) (31). Din aceste rațiuni, în construcția modelelor de analiză și ulterior de predicție a fenomenului migraționist este util, de dorit să se înceapă cu un număr restrâns de variabile explicative, introducându-se apoi noi factori de influență.

În aceste condiții forma generală a modelului migrației externe între două țări este:

$$m_t = a + \sum b_k x_k + c m_{t-1} + e_t$$

unde: m_t = migrația înregistrată în anul t ;

m_{t-1} = migrația înregistrată în anul $t-1$;

x_k = variabilele explicative;

a ; b_k ; c = parametrii care trebuie estimați;

e_t = termen care reflectă erorile de estimare.

Pe această bază se poate pune în evidență legătura dintre migrație și factorii economici, sociali sau instituționali. De asemenea, se testează staționaritatea fenomenului analizat. Dacă $c < 1$ se poate previziona o amortizare în timp a fluxurilor migratorii.

Dacă se au în vedere atât valorile din anul curent, cât și cele din anul precedent ale variabilelor explicative se pot construi modele de corectare a erorii. Un astfel de model pentru analiza migrației este cel produs de T.J. Hatton care poate fi scris sub forma unei singure ecuații de regresie (T.J. Hatton, 1995) (32):

$$\Delta m_{h;t} = b_1 * \Delta \ln(S_d/S_o)_t + b_2 * \Delta \ln(e_d)_t + b_3 * \Delta \ln(e_o)_t + b_4 * \ln(S_d/S_o)_{t-1} + b_5 * \ln(e_d)_{t-1} + b_6 * \ln(e_o)_{t-1} + b_7 * m_{h;t-1}$$

unde: $m_{o;t}$ = raportul dintre stocul de migranți și populația în țara de origine;

$(S_d/S_o)_t$ = raportul dintre nivelul salariului în țara de destinație și nivelul salariului în țara de origine în anul t ;

$(e_d)_t$; $(e_o)_t$ = rata ocupării forței de muncă în țara de destinație și, respectiv, în țara de origine, în anul t ;

Δ = variația indicatorului avut în vedere în cursul unui an;

\ln = logaritmul natural al indicatorului avut în vedere.

Ipoteza pe care se bazează modelul este că migranții își construiesc anticipațiile privind raportul dintre veniturile salariale din țara de destinație și cele din țara de origine în funcție de evoluțiile anterioare. Același comportament se manifestă și în ceea ce privește posibilitățile de găsire a unui loc de muncă în țara de origine și țara de destinație. Probabilitatea de găsire a unui loc de muncă este aproximată de rata ocupării forței de muncă. Distribuția ratei ocupării forței de muncă este presupusă ca fiind binomială. De asemenea, în specificarea modelului se acordă pondere mai mare ratei șomajului în țara de destinație comparativ cu cea a ratei șomajului în țara de origine.

În consecință, se pot identifica atât impactul pe termen scurt al fluctuațiilor activităților economice, cât și comportamentul pe termen lung al fluxurilor migratorii. Cu alte cuvinte, se postulează existența unei relații de echilibru pe termen lung între rata migrației și variabilele explicative. În model se utilizează atât nivelul, cât și modificarea relativă a variabilei rezultative și a variabilelor explicative. Prin intermediul modificărilor relative se pune în evidență impactul fluctuațiilor pe termen scurt ale variabilelor explicative asupra ratei migrației. Nivelul variabilelor explicative determină relația de echilibru între rata migrației și diferențele dintre nivelul veniturilor salariale și cel al ratei ocupării forței de muncă între țara de origine și țara de destinație.

Rata de echilibru a migrației (m_{eq}) se determină pe baza formulei:

$$m_{eq} = -1/b_7 \cdot b_4 \cdot \ln(S_d/S_o) + b_5 \cdot \ln(e_d) + b_6 \cdot \ln(e_o)$$

Ipoteza existenței unei relații de echilibru pe termen lung între rata migrației și variabilele explicative este nerealistă. Dacă diferențele dintre nivelul salariilor s-ar menține, pe termen lung s-ar produce emigrarea întregii populații din țara de origine (mai puțin dezvoltată) spre țara de destinație. Dar așa cum am arătat anterior propensiunea de a emigra nu este constantă pe parcursul vieții unui individ, fiind dependentă de vârstă, pregătire profesională, stare civilă etc. O altă neîmplinire a modelului este că nu se iau în considerație costurile adiacente migrației pe care le suportă individul, precum și alți factori de natură instituțională care influențează direct sau indirect respectivul fenomen. Din acest motiv în unele studii privind impactul pe care extinderea spre est a Uniunii Europene (EC, 2000) (33) îl va avea asupra fenomenului migraționist s-a utilizat drept variabilă rezultativă raportul dintre stocul de migranți și populația țării de origine. Ca aproximare a diferențelor salariale între țara de origine și țara de destinație s-a utilizat raportul dintre PIB /locuitor, atât în varianta cursului oficial de schimb valutar, cât și în varianta parității puterii de cumpărare. Totodată, au fost introduse în model variabile explicative de tip *dummy*, cu scopul de a reflecta influența unor factori instituționali cum sunt: libertatea de mișcare a forței de muncă în cadrul Uniunii Europene sau acordurile interguvernamentale privind muncitorii – oaspeți etc. (19)

De asemenea, au fost estimate tot prin intermediul unei variabile explicative de tip *dummy* așa-numitele efecte specifice de țară, cu scopul de a evidenția rolul pe care diferențele culturale, lingvistice sau politice, precum și distanțele geografice îl au în evoluția fenomenului migrației externe.

4.2. Unele rezultate

Modelul descris anterior a fost aplicat în cazul Germaniei, țara care în ultimele decenii a atras în Europa cei mai mulți imigranți. Avându-se în vedere o perioadă de 30 de ani (1968 - 1998) rezultatele obținute relevă o corelație pozitivă între diferențele de PIB /locuitor dintre țările de origine și țara de destinație și migrația externă. O creștere de 1% a diferențelor de venit (calculată la paritatea puterii de cumpărare) a determinat o creștere de 1,3% a stocului de migranți. În varianta PIB /locuitor calculat pe baza cursului oficial de schimb valutar, elasticitatea stocului de migranți în raport cu diferențierea veniturilor a fost de 0,4%.

Creșterea cu 1% a ratei ocupării forței de muncă în țara de destinație a generat o creștere a stocului de migranți cu 3,9% în cazul utilizării PIB/locuitor calculat la paritatea puterii de cumpărare și cu 4,5% în cazul utilizării valorii PIB/locuitor, calculat pe baza cursului oficial de schimb valutar.

În schimb, sporirea cu 1% a ratei ocupării forței de muncă în țara de origine a generat o scădere a stocului de migranți cu 3,6% în cazul utilizării PIB/locuitor, calculat pe baza parității de cumpărare și de 4,5% în condițiile utilizării PIB/locuitor, determinat pe baza cursului oficial de schimb valutar.

Atât libera circulație a forței de muncă și a persoanelor, cât și acordurile interguvernamentale asupra lucrătorilor – oaspeți au favorizat creșterea stocului de migranți. Acordurile interguvernamentale referitoare la lucrătorii – oaspeți au avut un impact de circa 2 ori mai mic asupra stocului de migranți, dar de circa 5 ori mai mare decât libera circulație a forței de muncă și a persoanelor. *Se reflectă în mod indirect faptul că ridicarea barierelor din calea liberei circulații a forței de muncă în condițiile extinderii spre sud a Uniunii Europene a avut un impact minor asupra migrației externe.* Este adevărat că respectivele țări se aflau destul de aproape de nivelul de echilibru al stocului de migranți, privit prin prisma diferențierii PIB /locuitor și a gradului de utilizare a resurselor de muncă.

Pe de altă parte, se observă că specificul național a avut și va avea un impact semnificativ asupra circulației persoanelor și forței de muncă. Astfel, prin intermediul unei variabile explicative de tip *dummy* se pune în evidență faptul că distanțele dintre țările de origine și țara de destinație nu au exercitat o influență semnificativă asupra migrației. În schimb, impactul indicelui dezvoltării umane și cunoașterea limbii vorbite în țara de destinație nu poate fi neglijat.

Cât privește potențialul de migrație pe care extinderea spre est a Uniunii Europene îl va genera s-a pornit de la premisa că reducerea semnificativă a decalajelor referitoare la nivelul PIB/locuitor între cele 15 țări care actualmente (2003) sunt membre ale Uniunii Europene și cele 10 țări care vor adera în perioada 2004 – 2007 ar necesita cel puțin 30 de ani. Deci, stocul de migranți ar tinde spre nivelul de echilibru în anul 2030. În aceste condiții este important să se determine ponderea pe care respectivul indicator o va deține în totalul populației din cele 10 țări est-europene care vor fi integrate până în anul 2007. În condițiile menținerii neschimbate a ratei șomajului din 1998, în ambele grupe de țări și a unui ritm anual de convergență de 2%, ponderea migranților din cele 10 țări est-eu-

ropene în totalul populației din cele 15 țări vest-europene va fi de 0,8% în 2010, de 0,9% în 2015, de 1% în 2020, de 1,1% în 2025 și în 2030. În totalul populației celor 10 țări est-europene avute în vedere, rezidenții aflați în cele 15 țări vest-europene membre ale Uniunii Europene ar putea reprezenta 2,8% în 2010, 3,4% în 2015, 3,7% în 2020, 3,8% în 2025 și 3,9% în 2030. Dintre respectivii rezidenți se apreciază că aproximativ 35% vor fi angajați în diferite activități economice și sociale. Cu alte cuvinte, numărul lucrătorilor străini în Vestul Uniunii Europene proveniți din partea de Est va fi de un milion în 2010, de 1,2 milioane în 2020 și de 1,3 milioane în 2030, comparativ cu 850 de mii în 1998.

Intensitatea proceselor migraționiste din estul către vestul Uniunii Europene va fi influențată într-o proporție deloc neglijabilă de ritmul de reducere a decalajelor în ceea ce privește nivelul PIB /locuitor și gradul de utilizare a populației active.

Astfel, dacă ritmul de convergență al PIB /locuitor va fi de 3%, iar rata șomajului va fi de 5% în țările estice și de 10% în țările vestice, numărul maxim de rezidenți proveniți din țările estice stabiliți în vestul Uniunii Europene va fi atins în anul 2025, cifrându-se la 2,9 milioane. Respectivul efectiv va reprezenta 0,9% din populația vestului și 3,2% din populația estului Uniunii Europene. Numărul lucrătorilor străini aflați în țările vestice proveniți din țările estice va fi în acest caz de circa un milion.

Dacă procesul de convergență a PIB /locuitor și a gradului de utilizare a populației active va întâmpina o serie de dificultăți, numărul rezidenților străini stabiliți în Vestul Uniunii Europene și proveniți din cele 10 țări estice va fi în anul 2030 de circa 4,6 milioane, din care 1,6 milioane vor face parte din populația ocupată. Estimările privind evoluția rezidenților și a populației ocupate provenite din țările estice s-au făcut avându-se în vedere următoarele ipoteze:

- a) un ritm anual de convergență al PIB /locuitor de 1,0%;
- b) o rată a șomajului de 10% în cele 10 țări estice;
- c) o rată a șomajului de 5% în cele 15 țări vestice membre ale Uniunii Europene.

Proiecțiile pe care le-am prezentat anterior arată că din punct de vedere al țărilor dezvoltate care fac parte actualmente (n.n. 2003) din Uniunea Europeană, integrarea celor 10 țări est-europene nu va avea un impact major asupra funcționării pieței forței de muncă. Chiar și în condițiile unui ritm lent de convergență a nivelului PIB /locuitor și al menținerii unor dificultăți în funcționarea pieței forței de muncă în țările est-europene, ponderea rezidenților străini proveniți din respectiva zonă geografică va fi de circa 1,3% în anul 2030. *Se poate aprecia însă că efectele pe termen lung ale fluxurilor migratorii vor fi mai puternice pentru țările est-europene, deoarece rezidenții aflați în țările din vestul Uniunii Europene ar putea atinge, în condițiile persistenței unor dificultăți majore în utilizarea capitalului uman în țările de origină, circa 4,6% din totalul populației respectivelor state.*

Modelul de analiză și predicție a fenomenului migraționist prezentat anterior pornește de la evoluțiile pe termen lung (o perioadă de 30 de ani). Această abordare are meritul de a releva tendința de evoluție și mecanismul de corectare a erorii. În acest fel se conferă, cel puțin la prima vedere, credibilitate realizării unor predicții pornindu-se de la extrapolarea tendinței pe termen lung.

Dar această metodologie are dezavantajul de a nu ține seama de structura pe vârste a populației din țările est-europene, precum și de faptul că migrația externă este un fenomen care este condiționat atât de specificități naționale, dar și de manifestarea unui anumit sincronism. De asemenea, nu trebuie neglijat faptul că activitatea economică nu are o evoluție liniară, ci este marcată de importante fluctuații.

Drept urmare se poate concepe un model al fluxurilor migratorii spre o anumită țară de forma (M. Fertif, Ch. Schmidt, 2000) (31):

$$m_{st} = u + e_s + e_t + e_{st}$$

unde: m_{st} = rata migrației care ține cont de structura de vârstă din s țări spre o țară analizată;

u = termen liber al modelului;

e_s = componentă de specific național care reflectă totalitatea factorilor determinanți ai fluxurilor migratorii spre o anumită țară de destinație, care se mențin pe termen lung, cum sunt: o istorie comună, o climă asemănătoare;

e_t = componenta specifică perioadei care cuprinde totalitatea factorilor determinanți ai fluxurilor migratorii care se modifică în timp, dar acționează identic în cursul unui interval spre un ciclu economic;

e_{st} = termen care reflectă șocurile neprevăzute care apar în fluxurile migratorii. Se presupune că acestea au caracteristicile unui zgomot alb.

4.3. Scenarii ale migrației externe în România

Migrația a devenit un fenomen important în plan economic și social o dată cu accentuarea dezvoltării industriale. Avantajele absolute și/sau relative ale deplasării în zonele mai dinamice sub aspect economic au accentuat mobilitatea populației, în special a celei tinere. Dacă în secolul trecut, mai ales în prima sa parte, migrația era predominant unidirecțională și combinată (schimbarea reședinței și a locului de muncă a persoanei și familiei sale, de regulă definitivă), în prezent migrația pentru muncă se disociază tot mai mult de schimbarea reședinței gospodăriei deoarece:

- o persoană activă își poate schimba locul de muncă și chiar ocupația/profesia de mai multe ori în decursul vieții active, ceea ce poate (uneori) fi asociată cu o migrație teritorială repetată (internă, în spațiul național sau internațional);
- prin sistemele moderne de transport, acoperirea unei distanțe mari nu mai constituie un obstacol în păstrarea locației domiciliului;
- migrația pentru muncă se poate realiza, prin sistemul e-muncii, fără deplasarea spațială a persoanei.

Modelele teoretice elaborate până în prezent privind migrația au în general în vedere: a) diferențele de venituri potențiale în țara de adopție față de cea de origine, corectată cu diversele costuri adiționale suportate de persoana migrantă (și, eventual, familia acestuia); b) comportamentul migraționist al populației țării de origine (propensiunea de a emigra); c) unele efecte economico-sociale, în special în sfera problematicii pieței muncii, comensurate mai ales pentru țara de

destinație; d) menținerea unui echilibru pe termen lung între populația migrantă și cea staționară, avându-se în vedere dinamica unor variabile economice de tipul – rata veniturilor salariale, rata ocupării etc.

Ajustarea/adoptarea modelelor de estimare a migrației, potrivit particularităților actuale ale circulației forței de muncă s-a concretizat în introducerea unor variabile explicative de tip *dummy* care să comensureze “efectele specifice de țară”. În plus, este de menționat că modelele de estimare a circulației persoanelor se particularizează pe zone sau regiuni geografice în funcție de factorul politic, în principal în dependență de politicile promovate în domeniul circulației persoanelor. În acest sens, se detașează două orientări:

- evoluție globală spre reglementare și politici în domeniul circulației persoanelor, în special a forței de muncă, ca rezultat al creșterii mobilității bunurilor, persoanelor, al globalizării piețelor și economiilor;
- schimbări semnificative în plan regional, de tipul lărgirii UE, care vor afecta în mod diferit statele actuale și viitoare membre de celelalte țări ale lumii; în acest sens, fluxurile migratorii de persoane, de forță de muncă se vor “modela” pornind de la alte libertăți și restricții.

Beneficiile migrației se apreciază atât bi-dimensional cât și transversal:

- a) la nivel de individ (și/sau familia acestuia), caz în care balanța venituri-costuri ale migrației este de așteptat să fie, în proporții semnificative, excedentară;
- b) la nivelul țării de origine, respectiv de destinație, balanțele corespondente fiind de regulă, deficitare pentru țara de plecare și excedentare pentru cealaltă;
- c) în ambele situații prezentate soldul balanței migrației se modifică în funcție de perioada de timp la care ne referim. Astfel, migrația pe termen scurt, fie ea temporară sau definitivă poate determina balanțe excedentare, la orice nivel ne-am afla, pe când pe termen lung ne putem aștepta la rezultate total diferite (foarte bune – foarte proaste) atât pentru individ, cât și pentru țările implicate.

Diferențele de venituri și condiții de viață vor rămâne chiar și între țările membre ale UE extinse. La fel și diferențe culturale, lingvistice, politice. De aceea, percepția populației comunitare față de migrație va fi diferită. Este mai avantajos pe durata vieții active să beneficiezi de câștigurile suplimentare oferite de migrația pentru muncă, dar acest avantaj se poate reduce sau dispărea în perioada de inactivitate (inclusiv la vârsta a treia) dacă gospodăria nu se sprijină pe acumulări sau venituri perene semnificative sau dacă nu sunt riguros reglementate prestațiile și transferurile sociale interțări.

Tratamentul discriminatoriu al populației migrante sub aspectul veniturilor comparate și al asistenței sociale (de regulă mai redusă, minimală), face ca după pensionare menținerea reședinței avute în țara de adopție pe perioada vieții active să devină “neconfortabilă” sub aspect financiar. Este doar un exemplu. Diversitatea situațiilor reale obligă la analize și studii de caz, precum și la adoptarea unor modele de estimare a migrației destul de elaborate cu variabile directe și indirecte și determinări multiple/complexe.

4.3.1. Fenomenul migratoriu în România, ca proces pe termen lung

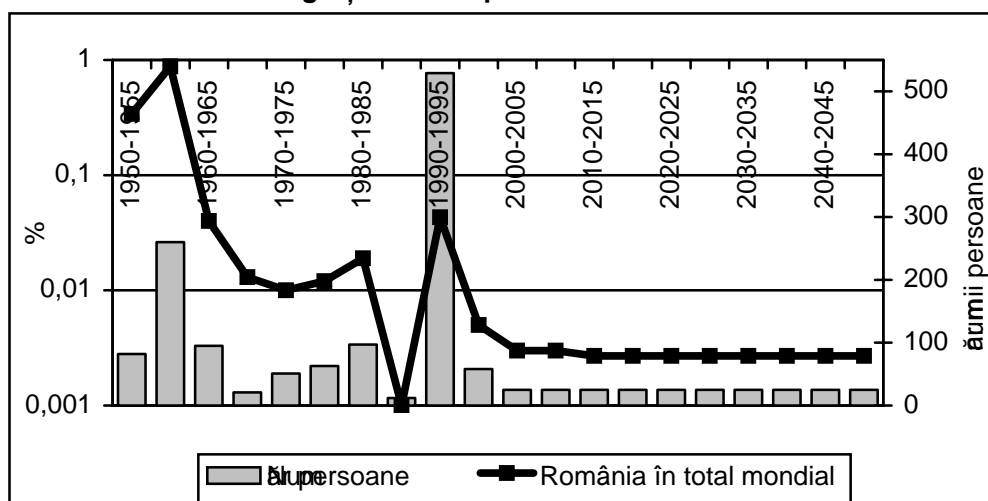
În perioada ultimei jumătăți de secol, România s-a încadrat în rândul țărilor de emigrație. Fluxurile migrației nete din România în perioada 1950 – 2000 au reprezentat circa 16% din numărul net al migranților din Europa de Est, 5,4% din cel din întreaga Europă și 2,4% din fluxurile mondiale. Prognoza ONU pentru perioada 2050 prevede pentru România un flux migrator net de circa 4 ori mai redus decât în ultima jumătate a secolului XX, ceea ce va însemna o contribuție (mai) redusă a României la circulația migratorie a persoanelor în plan regional (circa 6% la nivelul Europei de Est și 1 % din fluxurile europene) și mondial – 0,3%). (graficul nr. 3 și anexa nr. 2).

Fluxurile migrației nete estimate sunt mai reduse decât cele înregistrate în perioada 1990 – 2000 și se prevede o diminuare treptată până la: 9,2 milioane de persoane în 2045 – 2050 la nivelul statelor dezvoltate ale lumii (care rămân țări de imigrație) și 2,1 milioane de persoane în Europa la același orizont de timp (menținându-și statutul de zonă de imigrație încă din 1970 – 1975).

Prognoza pentru Europa de Est iese din tiparul comportamental înregistrat în ultimul sfert de veac. Din zonă de imigrație specifică perioadei 1975 – 2000 se estimează a fi regiune de emigrație de intensitate relativ redusă – circa 400.000 persoane începând cu 2005 – 2010. Aceste previziuni au în vedere politica de extindere a UE și reglementările privind migrația și circulația persoanelor în spațiul extins al UE. O parte din statele din Europa de Est sunt sau vor deveni membre ale UE, ceea ce le va transforma în zone atractive pentru populația din Asia și Africa.

Graficul nr. 3

Migrația netă în perioada 1950-2050

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Pentru România prognoza ONU prevede o continuare a tendințelor anterioare însă bazate pe fluxuri nete mai reduse. Estimările migrației nete pentru prima jumătate a secolului prezent au în vedere un sold mediu de 25.000 de persoane până în 2045 – 2050. Ne exprimăm rezervele în privința efectului net total care rezultă din comportamentul migraționist al populației României, din cel puțin câteva considerente:

Prin tradiție, populația României se caracterizează printr-o slabă mobilitate teritorială. După 1990 exceptând segmentul de emigrație amânată pentru reîntregirea familiei (interzisă în mare parte în vechiul regim), strămutarea gospodăriilor nu s-a accentuat, emigranții definitivii fiind în special tineri (și familiile acestora). O mobilitate ridicată, dar temporară s-a înregistrat în rândul populației în vârstă de muncă, potențial activă, aflată în căutarea unor locuri de muncă mai bine remunerate decât în țară.

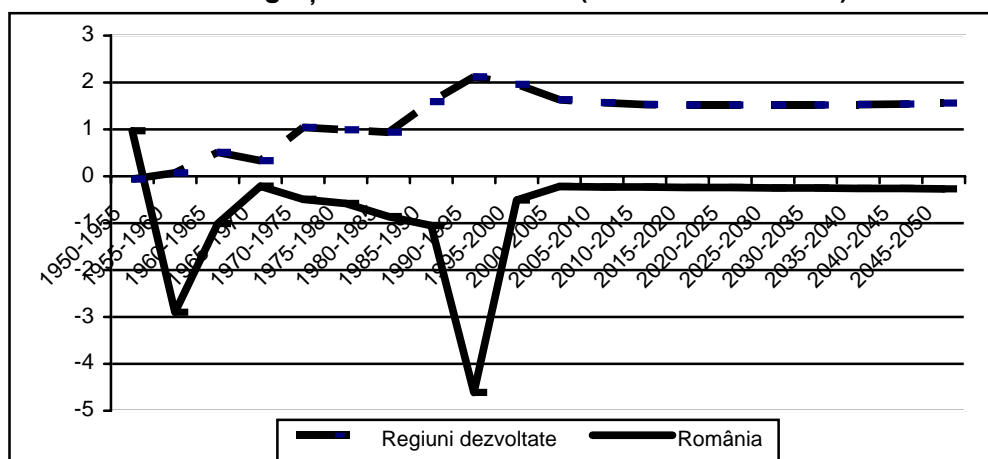
România, ca viitoare țară membră a UE și în special ca zonă de graniță a UE extinse va deveni atractivă pentru imigrația de tranzit sau definitivă pentru populațiile din afara spațiului comunitar.

În prezent, statistica imigrației în România este incompletă, neputând astfel avea o imagine cuprinzătoare asupra fenomenului. În plus, dacă avem în vedere doar soldul dintre emigrație și repatriați este de subliniat faptul că acesta s-a schimbat în favoarea ultimei categorii (34).

Dar, chiar și în condițiile unei evidențe statistice trunchiate, incomplete, în care componenta de imigrație este parțial evidențiată, "contribuția" emigrației din România la fluxurile de persoane la nivel regional și mondial, precum și efectele economico-sociale asupra economiilor statelor de destinație sunt reduse. Dacă în perioada 1995 – 2000, rata migrației nete a României reprezenta 1/4 din valoarea celei aferente regiunilor dezvoltate ale lumii, în 2000 – 2005 este estimată să reprezinte 1/7, iar la sfârșitul intervalului 1/6 (anexa nr. 3 și graficul nr. 4).

Graficul nr. 4

Rata migrației nete a României (la 1000 de locuitori)

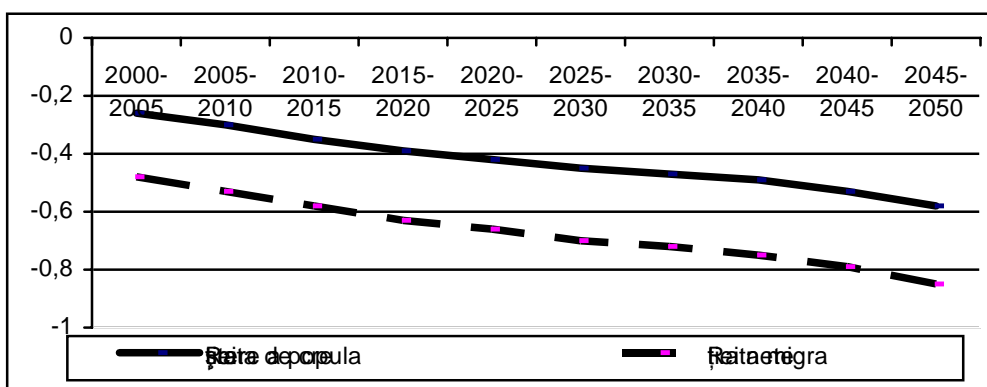
Notă: valori pozitive= imigrație; valori negative=emigrație.

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Rata prognozată a migrației nete, deși de același semn cu cea aferentă zonei Europei de Est (emigrație) este mai redusă pentru România cu până la 25 %; pentru intervalul 2045 – 2050 se estimează o rată a migrației nete pentru Europa de Est de $-0,36$ la 1000 locuitori, iar pentru România de $-0,27$. În plus, ușoara creștere a valorii ratei migrației nete a României de la $-0,22$ în perioada 2000 – 2005 la $-0,27$ pentru ultimul interval de prognoză se datorează diminuării populației totale a României (graficul nr. 5).

Graficul nr. 5

Rata migrației nete și rata de creștere a populației totale a României în perioada 2000-2050 - estimări ONU, varianta medie -

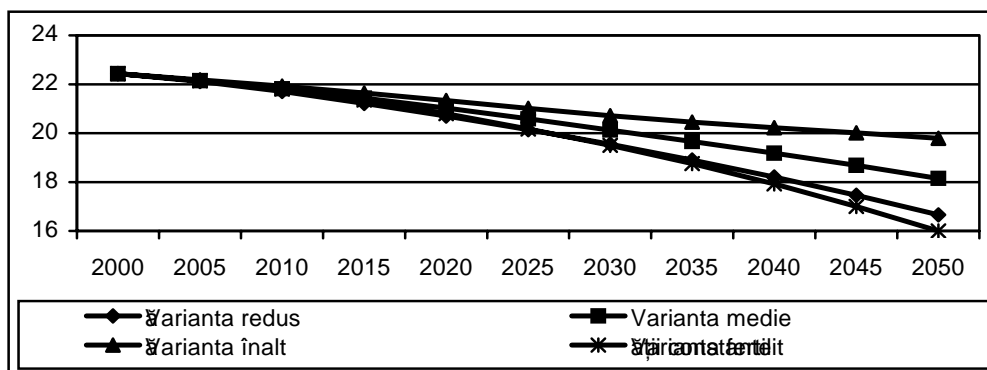

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Reducerea populației României începe cu anul 1991 (23,2 milioane locuitori la 1 iulie). La 1 iulie 2000 populația era mai mică cu 772.000 persoane, iar prognoza ONU estimează, în diferitele sale variante de evoluție, o populație între 16,655 milioane - 19,788 milioane, reducerea față de 1991 fiind de 15 – 31 % (graficul nr. 6).

Graficul nr. 6

Populația României la orizontul 2050 - estimări ONU - milioane persoane

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

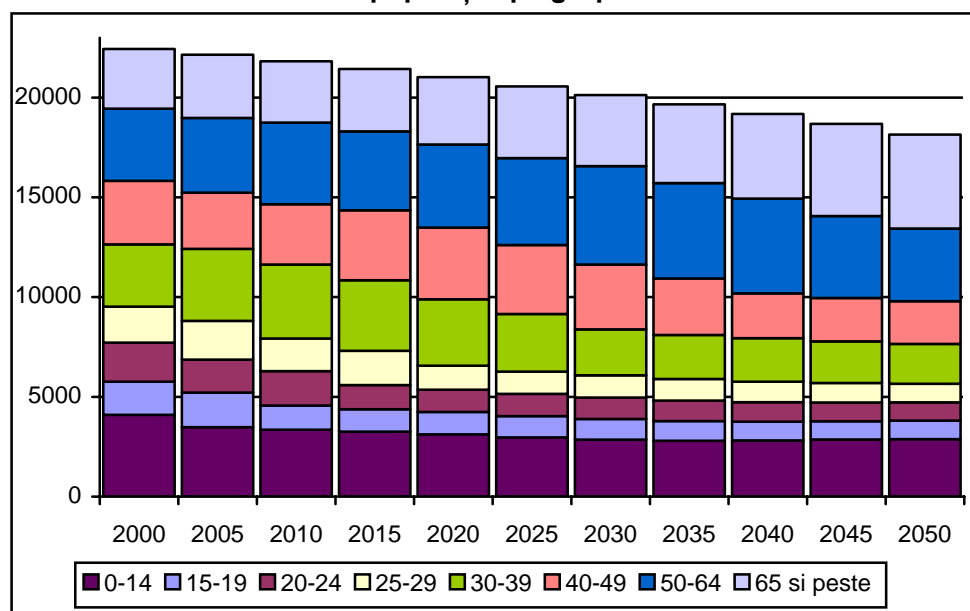
Din punct de vedere al evoluției demografice, problema cea mai gravă pentru România rămâne cea a fertilității. Varianta de prognoză cea mai nefavorabilă o reprezintă cea în care se menține constantă valoarea indicelui general al fertilității din perioada 1995 – 2000 de 1,3 copii/femeie (34).

Implicațiile pentru societatea românească ale reducerii populației sunt multiple și de durată. Cele mai grave efecte, în opinia noastră sunt:

- Reducerea capacității productive a celei mai importante resurse primare a României – capitalul uman.
Ponderea populației în vârstă de muncă scade simțitor – de la 68,4% în totalul populației în 2000 la 58,2% în varianta medie de prognoză a ONU (variantă de evoluție care, pentru situația demografică actuală a României poate fi apreciată ca optimistă).
Diminuarea potențialului brut de creație și inventivitate.
- Populația de vârstă cu școlară un ridicat potențial creativ (15 – 23 ani) scade la jumătate;
- Segmentul de populație în vârstă de muncă cu cea mai mare capacitate inovativă (25 – 39 ani) se reduce cu 41 de procente.
- Creșterea ratei de dependență demografică ca urmare a schimbării structurii pe grupe de vârstă a populației totale (anexa nr. 4 și graficele nr. 7–8), în 2000 de la 461,4 persoane din grupa de vârstă de 0 –14 ani și 65 ani și peste la 1000 locuitori din grupa de vârstă de 15 – 64 ani se ajunge la 718,9 persoane în 2050, creșterea valorii acestui indicator fiind de aproape 1,6 ori (tabelul nr. 3).

Graficul nr. 7

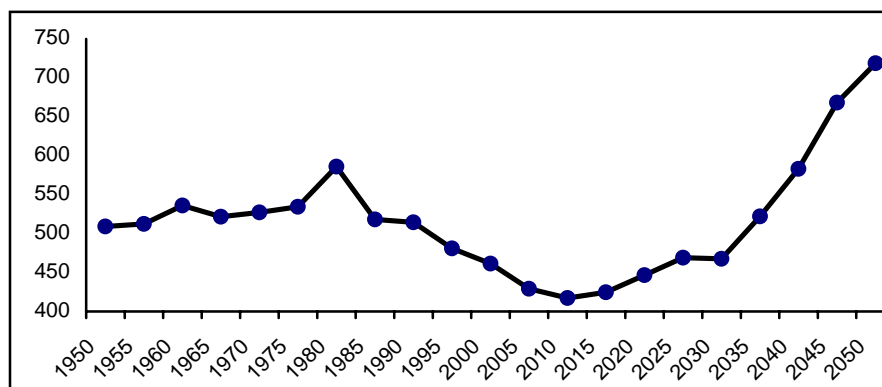
Structura populației pe grupe de vârstă

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Graficul nr. 8

**Evoluția ratei de dependență demografică
- varianta medie -**

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Tabelul nr. 3

Evoluția populației și a ratei de dependență demografică

	2000	2050 Varianta medie	2050/2000 %
Total populație (mii persoane)	22435	18148	80.9
Din care pe grupe de vârstă			
- 0-14 ani	4098	2878	70.2
- 15-64 ani	15352	10558	68.8
- 65 ani și peste	2986	4712	157.8
Rata de dependență $\frac{(0-14) + (65+)}{(15-64)} \times 100$	461.4	718.9	155.8

Sursa: calcule pe baza datelor din UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

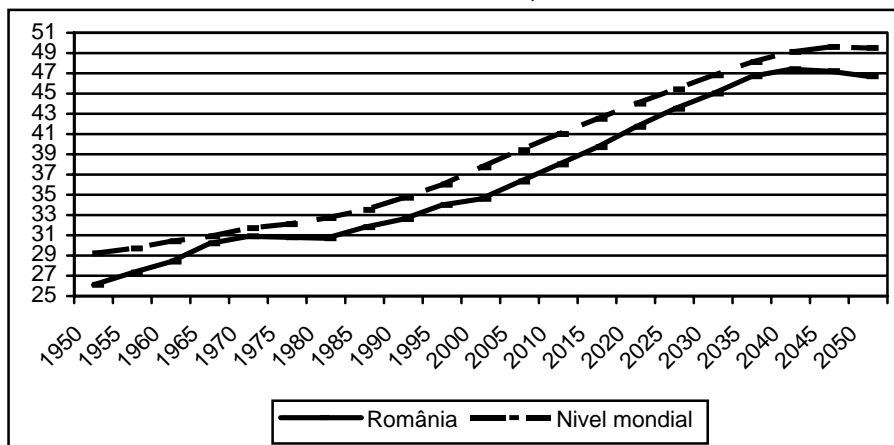
Îmbătrânirea demografică a populației. Dacă în anul 1950 vârsta mediană a României era doar cu 2 ani și jumătate mai mare decât media mondială, în 2050 diferența este de peste 10 ani – (graficul nr. 9).

Comparativ cu media europeană și cu evoluția înregistrată în intervalul 1950 – 2050 în România se impun două observații (graficul nr. 10):

- populația României a fost și rămâne relativ mai tânără decât a Europei în ansamblul ei sau a Europei de Est cu circa 3 ani (în 1950 vârsta mediană în Europa era de 29,2 ani, iar în România 26,1; în 2050 valorile indicatorului se estimează a ajunge la 49,5 ani și, respectiv 46,4 ani);
- procesul de îmbătrânire demografică se accentuează după 1990.

Graficul nr. 9

Vârsta mediană a populației, 1950-2050

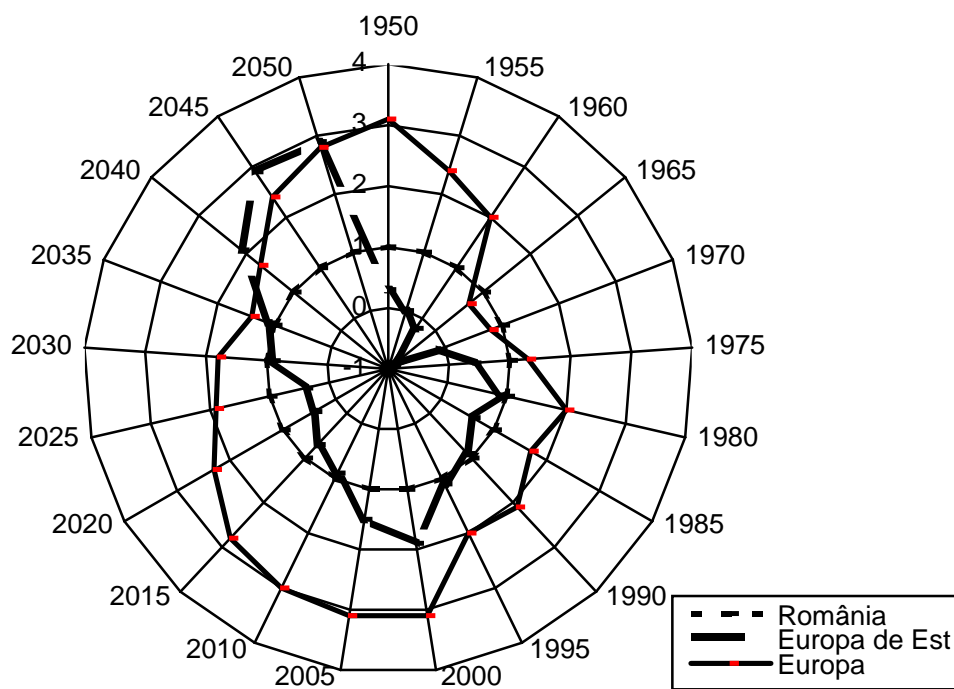

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Graficul nr. 10

Vârsta mediană a populației Europei, comparativ cu cea a populației României

(+/- ani față de vârsta mediană a populației României = 1)

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Aceste evoluții în plan demografic vor determina/accentua o serie de probleme/provocări în plan economic și social, dintre care amintim:

- creșterea mai rapidă a productivității muncii pentru a atenua efectele reducerii potențialului inovativ și ale diminuării segmentului populației celei mai performante;
- creșterea atractivității ofertei de locuri de muncă, inclusiv prin sporirea câștigurilor potențiale ca mijloc de reducere/stopare a migrației creierelor – *brain-drain și brain shopping*.
- adaptarea și creșterea eficienței sistemului de asistență socială pentru populația inactivă (tineri, bătrâni).

Populația relativ mai tânără a României la orizontul 2050 reprezintă în egală măsură un avantaj și un dezavantaj național deoarece:

- recuperarea decalajelor și atingerea/apropierea de standardele de performanță ale țărilor dezvoltate membre UE se poate accelera în condițiile existenței unei forțe de muncă potențial (mai) performante. Totodată se menține atractivitatea pentru investitorii străini cărora li se oferă avantaje comparative din utilizarea unui capital uman performant și relativ mai ieftin (se va înregistra o creștere a veniturilor din muncă, dar fără egalizarea prețului muncii pentru toți salariații de pe piața muncii a UE lărgite);
- emigrația creierelor și migrația circulatorie pentru muncă vor reprezenta factori restrictivi ai utilizării potențialului de muncă înalt calificată în beneficiul național, costurile educației și cele adiționale nefiind acoperite prin muncă productivă în țară.

4.3.2. Modificări ale comportamentului migraționist al populației României

4.3.2.1. Migrația externă pe termen scurt și mediu. Tendințe

După 1990, exceptând anul 1991, emigrația netă din România (plecați din care deducem repatrierile) se află pe un trend descendent. Tot mai puțini pleacă definitiv din România și din ce în ce mai mulți optează pentru migrația circulatorie pentru muncă.

Propensiunea spre emigrare a populației României este determinată în principal de factori economici și sociali: diferențele de venituri, avantajele/dezavantajele comparative de a întemeia și susține financiar o familie (credite avantajoase pe termen lung, sistemul fiscal, politicile (active) de pe piața muncii, componenta socială etc.).

Migrația internațională totală a populației României (inclusiv cea pentru muncă, legală și ilegală), reprezintă reacția capitalului uman la politicile dezarticulate, întrerupte/întârziate, unele neadecvate, promovate în plan economic în primul deceniu de tranziție. Procesele de restructurare și privatizare au fost insuficient articulate cu măsuri “preventive” și/sau “de răspuns” pe piața muncii și în mediul de afaceri care să permită absorbția populației disponibilizate, stimularea dezvoltării micilor afaceri, recalificarea sau perfecționarea profesională

în sprijinul reocupării pe segmentul ofertei de noi locuri de muncă (generate de modernizare, re tehnologizare, introducerea TIC, dezvoltarea e-economiei etc.).

În general, stocul de cunoștințe și aptitudini al populației potențial active a rămas parțial nevalorificat. Direcțiile de dezvoltare ale economiei sunt încă prea generale, uneori neclare și/sau puțin probabile; în plus, suntem în plin proces de negociere a capitolelor de aderare, unele dintre cele mai "dificile" precum agricultura, nefiind încă încheiate.

Șomajul ridicat în rândul tinerilor reflectă dezarticularea care există în prezent între cererea de muncă a economiei și așteptările ofertanților, a forței de muncă disponibile. De subliniat că există un segment de populație în vârstă de muncă, potențial activă semnificativ/ important mai ales prin potențialul lor productiv – tinerii supercalificați – care își găsesc cu greu sau deloc un loc de muncă adecvat în țară (la firme românești sau străine), motiv pentru care emigrează, de cele mai multe ori (din păcate) plecarea fiind definitivă.

În primii ani ai tranziției problema emigrației și în special a celei pentru muncă a fost apreciată mai mult ca un efect rezidual al reformelor, care se poate "regla" în mod natural/liber prin cererea și oferta de pe piața națională/internațională a muncii. Ulterior, intensificarea fluxurilor migratorii pentru muncă (legală și ilegală) au determinat măsuri administrative și politici (active) de gestionare a acestui fenomen – inițial cu caracter corectiv, ulterior cu scop de gestionare a fenomenului și, în ultimul timp, cu accent pe coerență și reglementare. Acțiunile au vizat în egală măsură completarea legislației, dezvoltare/modernizare instituțională și promovarea unor politici active, de stimulare a ocupării persoanelor potențial migrante pentru muncă.

Este de menționat faptul că în ultimii ani a crescut preocuparea pentru asigurarea unei oferte atractive pentru tinerii specialiști, din domenii de activitate de interes actual pe plan mondial (din sfera TIC etc.). Crearea parcurilor industriale și remunerarea specialiștilor la un nivel atractiv pentru a rămâne în țară reprezintă primii pași în această direcție.

Pe de altă parte, au crescut preocupările de a intermedia și promova pe această cale ocuparea legală temporară a forței de muncă din România în alte țări – încheierea de acorduri bilaterale pentru reglementarea condițiilor de muncă și a numărului de salariați, cu Israel, Spania, Germania, Italia etc., sprijin acordat angajaților străini de a recruta forță de muncă direct de pe piața națională a muncii (de exemplu, pentru munca în agricultură în Spania). În acest fel, o parte din munca ilegală în străinătate este transferată în economia reală.

Aceste soluții de ocupare a diferitelor segmente de forță de muncă sunt și trebuie să rămână temporare, urmând a fi înlocuite treptat cu măsuri de ocupare eficientă și durabilă în beneficiul tuturor părților implicate.

Efectele negative actuale ale migrației pentru muncă sunt mult mai importante și agravante pe termen mediu și lung decât cele *pozitive* - de tipul *detensionării temporare a pieței muncii naționale, experiență în muncă în condiții de competiție și, în unele cazuri, pregătire profesională/specializare, venituri mai ridicate pentru familiile rămase în țară (dar limitate în timp), scăderea presiunii asupra fondurilor de asistență socială etc.*

Dintre efectele nefavorabile cele mai importante pe care le generează actuala politica în domeniul migrației pentru muncă menționăm:

a) subutilizarea capacității de muncă și uneori chiar descalificarea unora dintre cei care lucrează temporar în străinătate, dar pe locuri de muncă slab remunerate, de calificare redusă, inferioară pregătirii profesionale deja dobândite în țară.

Cu mici excepții (cei ce lucrează în construcții și în domeniul medical) contractele de muncă în străinătate solicită mai ales forța de muncă cu calificări reduse - pentru munca în agricultură, în sistemul de hoteluri și restaurante, în alte servicii care presupun locuri de muncă slab calificate (ospătari, recepționeri, gunoieri etc.). Solicitanții români sunt în (cea mai) mare parte studenți sau absolvenți de învățământ superior, de alte specializări decât cele cerute de piață, dar care îndeplinesc condiția cunoașterii limbii țării de destinație (germana, italiana, spaniola, etc.). Pe termen mediu și lung avantajele financiare nu compensează pierderea calificării inițiale, mulți renunțând la profesia/meseria pentru care s-au pregătit în facultate în România.

b) încurajarea migrației creierelor, din lipsa unor oferte corespunzătoare în țară sau străinătate - prin sistemul oficial de intermediere a muncii;

c) decuplarea/dezarticularea (și mai accentuată) a sistemului educației inițiale de cererea potențială de meserii, profesii și specializări a economiei restructurate de mâine a României;

d) reducerea/pierderea (și lipsa perspectivei de recuperare) a avantajului relativ (calitativ și potențial) deținut de forța de muncă din România în prima parte a tranziției. Lipsa unor rezultate semnificative în plan economic și social, la nivel individual și național constituie un factor restrictiv al eficienței reformei sistemului de educație. Se poate chiar ajunge la reducerea atractivității pentru o pregătire temeinică și de substanță, se încurajează formalismul și chiar superficialitatea atât în sfera educației inițiale, cât și în cea a pregătirii profesionale continue, a educației adulților (în firmele statului, în administrația publică, în sistemul public de sănătate).

Migrația pentru muncă, având ca scop principal venituri comparative mai mari, rămâne principala caracteristică a fluxurilor de emigrație din România în prezent și în perspectivă. Este însă de dorit o transformare calitativă, în sensul articulării calificării/profesiei dobândite prin sistemul de educație cu conținutul muncii desfășurate în străinătate - avantajele care derivă dintr-o asemenea asociere fiind net superioare atât pentru prestator și țara de origine, cât și pentru angajator și țara de destinație.

4.3.2.2. Posibile evoluții ale migrației internaționale a populației României la orizontul anului 2050. Factori stimulativi. Restricții

În continuare, ne propunem să schițăm posibilele dimensiuni ale migrației populației României în prima jumătate a acestui secol.

Așa cum s-a subliniat (inclusiv în fazele anterioare de elaborare a proiectului) modelarea migrației reprezintă un demers destul de dificil datorită variabilelor/factorilor diferiți care trebuie avuți în vedere - economici, politici, sociali, psihologici etc. Pe de altă parte, pentru România, ne confruntăm cu importante limite informaționale, în prezent neexistând un sistem statistic adecvat

de evidențiere centralizată a formelor și amplitudinii fluxurilor migratorii – informațiile privind migrația pentru muncă sunt parțiale, incomplete, nu știm foarte multe despre imigrație – nivel total, tipul/tipurile predominante, țările de origine, intensitatea fenomenului pe diferite perioade etc.

În fine, o ultimă grupă de restricții cu efecte importante asupra dimensionării emigrației, a migrației nete etc. se referă la factorii conjuncturali (economici, sociali, în tot mai mică măsură politici) care pot “stimula” dinamica migrației. Asociat acestora (și sperăm cu o durată redusă de manifestare) poate fi apreciat ca factor restrictiv – politica pe termen mediu și strategia globală de evoluție a economiei naționale (structura pe activități, “specializarea” pe anumite domenii, finalizarea privatizării etc.).

Toate aceste aspecte au îngustat în mod semnificativ diversitatea modelelor de scenarii sau posibilitatea aplicării pe cazul României a modelelor teoretice (statistico-matematice) prezentate anterior. De asemenea, estimările noastre nu iau în calcul corecțiile de prognoză ale populației ca urmare a rezultatelor Recensământului populației din 2002 (sunt disponibile doar parțial). În plus, pentru a menține o coerență informațională vom utiliza prognoza ONU – 2000 pentru total populație și migrația netă (varianta medie), celelalte variabile introduse în scenariu bazându-se pe datele statistice oficiale ale Institutului Național pentru Statistică și/sau pe aprecieri proprii.

În construirea prognozei migrației am avut în vedere următoarele:

- a) Ca și în prezent, segmentul de populație cu cel mai ridicat potențial de migrație va rămâne cel în vârstă de muncă, respectiv tinerii și adulții tineri (cu vârste cuprinse între 13-39 de ani).
- b) Cea mai importantă componentă a emigrației o va reprezenta în continuare migrația circulatorie pentru muncă, respectiv emigrația temporală.
- c) Emigrația definitivă se va baza probabil pe considerente pur personale și mai puțin obiective – de constrângere. Perspectiva liberalizării totale a circulației forței de muncă în spațiul UE și politica acordurilor bilaterale pentru muncă (în și în afara spațiului UE), fac ca factorul economic să piardă din importanță în deciziile pentru emigrare definitivă; în schimb, altele, care privesc relațiile interumane sporesc în intensitate/importanță în decizia finală – pentru întemeierea familiei, pentru (re)întregire (rude de gradul I și II – cu familiile acestora), sau pur și simplu dorința personală de a trăi în altă parte. Este de menționat în acest context că nu întotdeauna emigrația definitivă este asociată sau strict determinată de imposibilitatea de a munci în România.
- d) În estimarea migrației pentru muncă am apreciat că pe de o parte, se va intensifica, dar fără să atingă cote importante/alarmante pentru țările de destinație și pe de altă parte, se va schimba raportul dintre munca legală și cea ilegală în străinătate în favoarea primei categorii. Aprecierile noastre privesc fluxurile totale, nu numai cele spre spațiul UE.
- e) La estimările noastre privind migrația pentru muncă am adăugat ca fluxuri migratorii suplimentare segmentul de populație care are vârsta și capacitatea de muncă, dar care, nu este inclusă statistic în grupa populației ocupate sau a șomerilor. Aceștia pot fi: casnice, lucrători în economia

subterană, persoane temporar neocupate și neînregistrate (absolvenți de învățământ mediu/superior, foști șomeri ieșiți din sistemul de asistență și/sau evidență).

În estimarea emigrației potențiale totale am considerat că dimensiunile pieței naționale a muncii vor fi determinate de politicile economice și sociale promovate și de obiectivele – țintă ale Strategiei Europene de Ocupare incluse în programele naționale de ocupare, respectiv:

- atingerea unei rate de ocupare a populației în vârstă de muncă de 70% în jurul anului 2010;
- acordarea șanselor de a rămâne pe piața muncii persoanelor de peste 65 de ani, ale căror profesii și/sau performanțe individuale îi fac necesari în mediul economico-social. Se estimează o rată de ocupare a acestei categorii de circa 35% bazându-ne pe efectele pozitive în planul sănătății și capacității de muncă, ale îmbunătățirii sistemului de asistență sanitară și a creșterii calității mediului;
- se apreciază că tinerii până la 24 de ani au o rată a ocupării mai redusă, fiind în proces de definitivare a studiilor. Rata ocupării luată în calcul este relativ similară cu cea înregistrată în anul 2000 de această categorie de populație;
- șomajul în rândul populației în vârstă de muncă se apreciază a nu depăși 10%, ceea ce înseamnă că numărul total al șomerilor va crește până în 2010, după care se va reduce treptat.

În condițiile prezentate se estimează că populația în vârstă de muncă potențial migrantă se va afla pe un trend descrescător determinat de (graficul nr. 11 și anexa nr. 5):

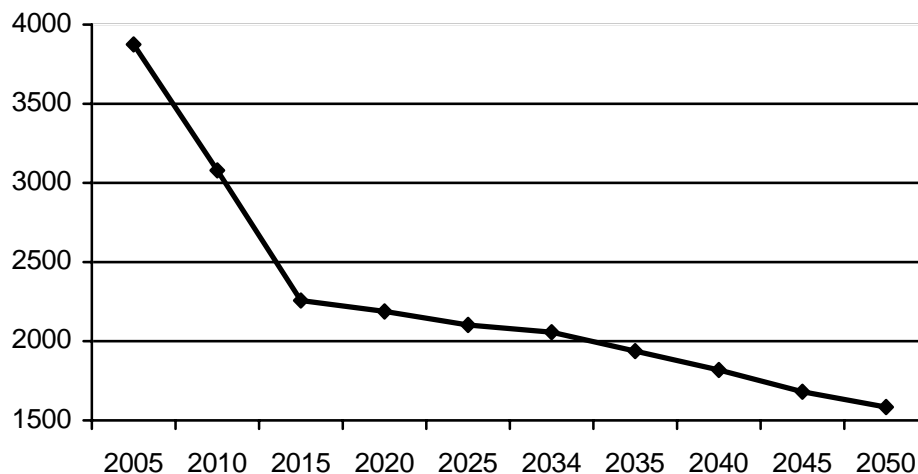
- restrângerea contingentului populației în vârstă de muncă de la circa 15497 mii de persoane în 2005 la 10558 mii în 2050, din care peste 1/3 persoane peste 50 de ani (graficul nr. 12);
- deși se are în vedere o sporire a ratei de ocupare conform Strategiei Europene de Ocupare numărul persoanelor ocupate se va reduce la 7391 mii de persoane în 2050;
- dacă atractivitatea economiei naționale va crește – economie de piață eficientă și venituri din muncă mai mari - atunci atât rata șomajului, cât și migrația pentru muncă se pot reduce substanțial (anexa nr. 6). Potențial România poate ajunge în situația de a se confrunța doar cu șomaj structural și cu o cerere de forță de muncă acoperită parțial prin imigrație (!).

Dacă restructurarea și creșterea economică vor ține seama de necesitatea autosușinerii printr-o cerere internă solvabilă adecvată, atunci cererea sistemului național pentru forță de muncă va crește, iar piața națională a muncii poate ajunge la orizontul anilor 2040 – 2050 la un deficit de forță de muncă autohtonă.

Proporțiile emigrației, în special a celei pentru muncă se pot reduce chiar sub nivelul înregistrat în prezent.

Graficul nr. 11

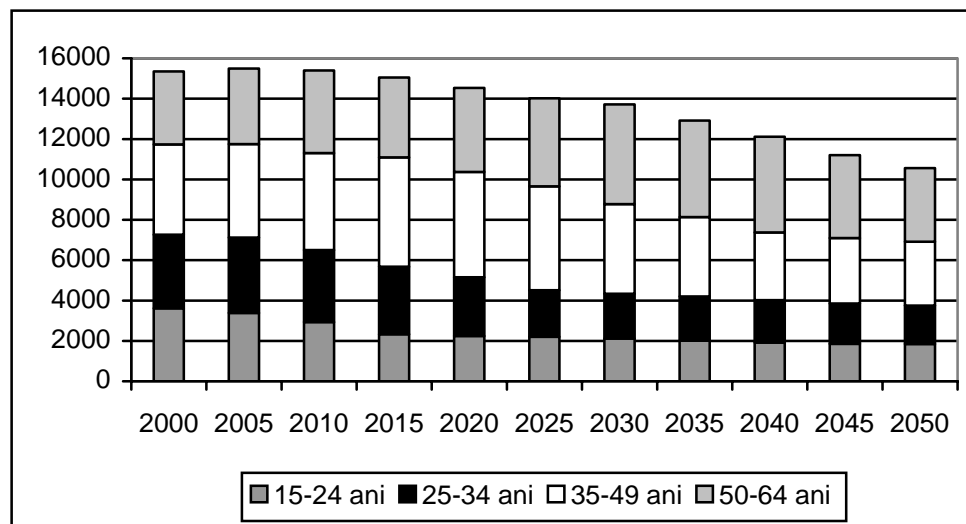
Proporțiile emigrației potențiale totale (mii persoane)
- scenariu de evoluție -

Sursa: calcule proprii.

Graficul nr.12

Populația în vârstă de muncă

Sursa: calcule pe baza UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

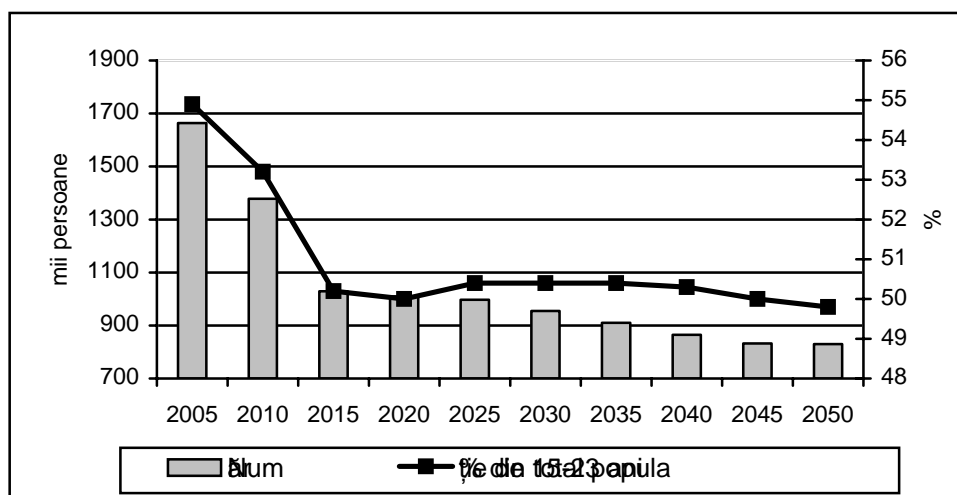
O problemă delicată rămâne ocuparea tinerilor cu performanțe deosebite, a celor "supercalificați" comparativ cu oportunitățile oferite de economia națională.

Dacă în anul 2000 contingentul populației de 15-23 ani număra circa 3,2 milioane de persoane, în 2015 – 2020 se va reduce la aproximativ 2 milioane, iar după 2040 nu va depăși 1,7 milioane persoane (anexa nr. 7). Deși asistăm la o înjumătățire a acestora, apreciem că din punct de vedere al emigrației creierelor, România va rămâne ca o zonă de interes ridicat pentru marile firme transnaționale sau pentru cercetarea științifică internațională.

Analizând la scara economiei românești și din perspectiva creșterii economice și a dezvoltării umane pe termen lung, potențialul de migrație a tinerilor de 15 - 23 este destul de ridicat și, în opinia noastră, prea costisitor, un lux prea mare pentru România – (graficul nr. 13).

Graficul nr. 13

Emigrația potențială în rândul populației de 15-23 ani

Sursa: calcule proprii.

5. PROBLEME ȘI PRIORITĂȚI ALE UNEI ȚĂRI ÎN TRANZIȚIE: ROMÂNIA

5.1. Unele precizări

Adesea în studiile specialiștilor români și cu deosebire ale celor străini se "acuză" faptul că rata șomajului în România - fie că este vorba de cel în sens BIM, fie de cel înregistrat - comparativ cu alte țări în tranziție este (prea) mică. Sau, altfel spus, rata ocupării - deși s-a redus dramatic - este mare. În final, acest fenomen este interpretat ca efect al întârzierii restructurării economiei reale, al rigidității pieței muncii, care cu dificultate poate (sau nu poate) să-și realizeze funcția alocativă, respectiv realocativă a forței de muncă. Constatarea în sine este corectă, dar în opinia noastră în analiză sunt lăsate de o parte o seamă de elemente care au direct sau indirect legătură cu funcționarea pieței muncii și valorile ca atare ale indicatorilor ocupării și ale șomajului (36). În contextul studiului nostru ne vom referi doar la un aspect, și anume la proporțiile migrației temporare pentru muncă (legală și ilegală), cu tendințe certe de sporire pe măsură ce numărul acordurilor bilaterale dintre România și alte țări crește, iar lucrătorii români care pătrund pe piețele muncii străine se adaptează cu destul de multă ușurință, dovedesc capacități de mobilitate, sunt apreciați, calitatea și rezultatele muncii lor fiind comparabile cu cele ale forței de muncă autohtone. Iar, dacă acordăm credit cifrei care circulă în literatura de specialitate potrivit căreia în jur de un milion de români lucrează în afara granițelor țării este evident că migrația temporară este factor de relaxare a tensiunilor de pe piața internă a muncii. Or, din câte cunoaștem, această forță de muncă înregistrată în categoria populației de 15 – 64 de ani, aptă de muncă, "scapă" calcului statistic al populației ocupate și a celei active, influențând mărimea ratei de ocupare, respectiv a celei de șomaj.

În al doilea rând, România cu peste 22 milioane de locuitori și 15 milioane de persoane în vârstă de 15 - 64 ani, ocupă locul al doilea, după Polonia în ceea ce privește dotarea cu factorul forță de muncă, având un potențial uman în general bine calificat, căutat și acceptat pe piețele europene ale muncii. Această forță de muncă, este - datorită diferențelor relativ mari de salarii - motivată pentru migrație temporară, dispusă să accepte condiții de muncă și remunerare adesea sub nivelul celor oferite forței de muncă autohtone. (Egalitatea de tratament, pare a fi în suferință în ciuda deciziilor de ordin politic la nivelul CE sau al țărilor membre).

În al treilea rând, revenind la migrație (internă, externă, temporară, definitivă, legală și/sau ilegală) reamintim că aceasta este un fenomen/proces complex, multidimensional și plurimotivațional, dificil de descifrat în întreaga sa textură și amplitudine. Cade sub incidența unei multitudini de factori a căror acțiune se intersectează stimulând sau dimpotrivă frânând, limitând procesele migratorii. Chiar dacă se desfășoară pe fondul și în condițiile globalizării

economiilor care, prin definiție, înseamnă și liberalizarea circulației forței de muncă, aceasta se lovește de constrângeri instituționale – naționale, cele mai multe necesare și, de ce să nu o spunem, de constrângeri comportamentale ale populației din zonele, regiunile și țările de destinație, după cum apar și constrângeri care rezultă din dificultățile de adaptare ale imigranților, a noilor sosiți la o altă cultură organizațională, mod de viață etc.

În al patrulea rând, în perioada postbelică cu deosebire, procesele migrației au fost și rămân intim legate de drepturile și libertățile fundamentale ale omului, între care cele privind: alegerea locului de reședință, alegerea profesiei și ocupației, mobilitatea pentru studii etc. În decursul timpului aceste drepturi și a libertăți au devenit – sub un dublu aspect – reper /criteriu al "*libertății absolute*" a individului, cu toate plusurile și riscurile adiacente acestuia și, totodată, a "*libertății limitate*", stipulată ca atare în norme juridice și instituționale și /sau în valori comportamentale, atitudinale.

Într-un context economic, social și politic dat, decizia de a migra (definitiv sau temporar) aparține individului, este o opțiune personală. Dar, realizarea practică a acestei decizii este dependentă de un ansamblu de aranjamente juridice și instituționale fie cu caracter internațional, fie proprii zonei, regiunii, țării de plecare respectiv celei de destinație.

Istoric vorbind, factorul economic - exprimat în principal prin relația cerere - ofertă de forță de muncă și nivelul venitului - a redevenit treptat, îmbrăcat ce-i drept în haine moderne, cel mai puternic stimulent al migrației, al dimensionării mărimii și sensului fluxurilor migrației. Ca atare, migrația pentru muncă, pentru studii, pentru realizare și progres profesional (în carieră) sunt în prezent, de departe, forme prevalente ale circulației forței de muncă. Neîndoielnic, dar în proporții și cu intensități sensibil mai reduse acționează și o altă baterie de factori și condiții: demografici - căsătorii, reîntregirea familiei, atenuarea fenomenelor îngrijorătoare de îmbătrânire demografică a populației vest - europene - , educaționali-formativi inclusiv convergența/compatibilitatea pachetului de competențe cu standardele europene în domeniu, social-culturali și politici. Aceștia din urmă continuă să fie în anumite spații geografice printre cei mai implicați factori ai opțiunii de a migra, de a accepta statutul de azilant sau refugiat.

În al cincilea rând, în ciuda (sau cu toate) reglementările legale ale tuturor țărilor migrația forței de muncă este un proces selectiv. În bună măsură aceasta este o stare de normalitate, în măsura în care piața muncii este cea care face selecția. În consecință, politicile la nivel de stat sau de companie sunt diferențiate față de diversele categorii de forță de muncă: sunt preferate, selectate, înainte de toate persoanele care prin profilul lor profesional, prin competență, răspund cererii de forță de muncă, acoperă cantitativ și calitativ cel puțin o parte a deficitului de calificări de pe piața muncii din țara primitoare. Ceea ce este interesant, în acest caz, este faptul că în condiții de inegalitate de tratament, discriminatorii, forța de muncă imigrantă acceptă statutul oferit care, orice s-ar spune, este, cel puțin ca nivel al venitului și securității muncii net superior celui pe care l-ar fi obținut în țara de origine.

În același timp, este de reținut ca relevant procesul de polarizare a mișcării migrației: la un pol cei cu calificări înalte, competitivi pe piața internă a țării de

destinație, în care de multe ori există deficit de asemenea calificări, iar la celălalt pol – forță de muncă necalificată sau strict specializată pentru munci de regulă refuzate de forța de muncă autohtonă.

În legătură cu fenomenul de polarizare se cristalizează și comportamentul “tacit” al populației autohtone - am spune primitoare, cu reticențe minore față de prima categorie de migranți care devine creatoare de valoare adăugată, de competitivitate etc. și, respectiv de respingere a celei de a doua categorii de teama, pe de o parte, a “deranjării” nivelului și modului de viață și, pe de altă parte, a generării unor fenomene, cum sunt: furtul, cerșetoria, prostituția până la cele de crimă organizată (mai ales în cazul migrației ilegale).

De aici poate și ezitățile și încercările de revenire ale factorilor de decizie dintr-o țară sau alta în ceea ce privește mai ales circulația persoanelor care rămân ilegal în țările de destinație generând fenomenele amintite. Retriimiterea în țara de origine soluționează doar parțial și temporar problema (37).

5.2. Dileme

Cel mai abundent factor de producție al României este capitalul uman. În procesul de tranziție acest factor - din varii motive - a fost mult timp marginalizat, tratat rezidual, și acest tratament este vizibil cu ochiul liber în starea și structura ocupării forței de muncă, în menținerea la o anumită constanță a propensiunii pentru migrație. Mai mult, după 1990, procesul de îmbătrânire demografică s-a accentuat, atât pe seama factorilor demografici (natalitate, mortalitate, spor natural), cât și a migrației controlate și, mai ales, necontrolate.

Insuficiența capitalului autohton asociată cu fluxurile relativ modeste comparativ cu celelalte țări în tranziție ale investițiilor străine nu putea să nu ducă la un sold al creării /dispariției de locuri de muncă, și, în consecință, la dificultăți de utilizare în țară a unei bune părți a potențialului uman, cu importante diferențe regionale determinate economic, demografic și geografic.

Din punctul de vedere al pieței muncii interne, fluxul migratoriu urban → rural, neagricol → agricol, ca flux principal nu mai poate avea viață lungă. Migrația de subzistență declanșată de căderea bruscă a industriei și reducerea drastică a numărului de salariați este un anacronism care se cere stopat. Merită să i se acorde o atenție prioritară. Este de presupus că menținerea creșterii economice la o rată de 4% - 5% în medie pe an, reabilitarea și dezvoltarea unor industrii, apariția de noi industrii competitive vor reinversa fluxul migratoriu intern din rural spre urban. Totodată diversificarea activității rurale, apariția unor servicii specifice, valorizarea resurselor locale vor crea condiții pentru apariția unor noi locuri de muncă, durabile și de calitate și, respectiv, de sporire a veniturilor. În acest domeniu există imense posibilități a căror valorificare este de competența factorilor locali.

Privită din punctul de vedere al migrației internaționale, România a devenit o țară exportatoare de forță de muncă, cu părțile ei pozitive și, respectiv, negative (18; 19; 25).

Diversele scenarii ale mișcării migratorii dinspre țările Europei de Est spre UE și spațiul extracomunitar - realizate pornind de la premise apropiate, dar cu

metode diferite - oricât de "credibile" ar fi (ceea ce este greu de acceptat având în vedere sumedenia de variabile care pot influența decizia de migrare) oferă doar o imagine parțială, probabilistică. Oferă mai curând elemente de reflecție, de meditație pentru factorii de decizie astfel încât să se găsească zona de echilibru între folosirea forței de muncă pe piața națională și migrarea pentru muncă luându-se în considerare costurile, beneficiile și riscurile, interesele naționale și cele ale UE. Oricum, cele două grupări de interese nu trebuie să fie divergente, ci comparabile, benefice pentru toți.

Problema se pune în opinia noastră diferit în perioada de preaderare, în primii doi ani (+ 3 de la caz la caz), postaderare și, respectiv după 2012 (ca termen maxim) când libera circulație a forței de muncă va deveni o realitate de fapt și pentru România. Un alt factor de luare în considerare și în prezent, dar mai ales după 2007 este presiunea imigrației către România, în condițiile în care aceasta va deveni granița de est a UE.

În același context am reaminti că migrația pentru muncă a capitalului uman din România, mai ales a generațiilor tinere va fi forma predominantă, emigrația menținându-se la cote relativ joase (în jur de 20.000 de persoane /an).

În perioada de preaderare și 2 - 5 ani după aderare, emigrarea și respectiv migrația pentru muncă se vor derula pe traiectorii și cu efecte în bună măsură diferite (18; 19).

Emigrația în perioada postaderare se va menține comparativ cu anii '90 - '92 la cote relativ joase – în jur de 20.000 de persoane anual -, dar cu un grad înalt de concentrare la segmentul de populație tânără, de înaltă competență, mulți dintre acești migranți fiind pregătiți în universități occidentale, dar nu numai, penuria de locuri de muncă de calitate, bine remunerate, statutul social acordat fiind un argument în favoarea emigrației specialiștilor de înaltă competență. Acest fenomen este facilitat de politicile selective de recrutare /selecție a personalului de înaltă calificare în țările occidentale, mai ales pentru acoperirea deficitului de competență resimțit în aceste domenii de țările dezvoltate, comunitare sau extracomunitare.

În al doilea rând, se urmărește recrutarea de personal cu calificare medie, dar care deține competențele necesare, inclusiv cele lingvistice, cum ar fi ocupațiile din domeniul paramedical. De asemenea, nu este "neglijată" nici forța de muncă mai puțin calificată care este dispusă să ocupe locuri de muncă față de care forța de muncă autohtonă este reticentă (lucrători agricoli, constructori, personal casnic etc.).

În fine, în al treilea rând, dar, poate nu ultimul ca importanță, este vorba de personalul tânăr, cu calificări diferite, pentru a atenua întrucâtva gravitatea fenomenului de îmbătrânire demografică mai ales în Europa Occidentală și numeroasele și extrem de dificile probleme sociale pe care acest proces le pune în fața guvernanților și a opiniei publice.

Indiferent de forma pe care o îmbracă, motivația principală rezidă în nivelul remunerației, în calitatea condițiilor de muncă, în oportunitățile de realizare profesională care deocamdată în țară sunt inferioare sau oricum incomparabile cu cele oferite de țara de primire. Evident există doi câștigători cerți: țara de adopție și persoana imigrantă și un perdant (cel puțin parțial) țara de origine, de plecare,

care "pierde" o parte a celui mai valoros și abundent factor de producție de care dispune – capitalul uman. Investiția în formare realizate în țara de origină se materializează într-o altă țară, care a făcut prea puține cheltuieli anterioare. De altfel, pe piața globalizată a muncii se desfășoară o "bătălie", nu totdeauna loială, pentru atragerea creierilor, vânătoria de capete capătă proporții. În România se apreciază că aceasta „piața” se ridică, deocamdată la câteva milioane de euro.

Migrația pentru muncă - cel puțin în spațiul european, comunitar și extracomunitar – în baza acordurilor bilaterale dintre România și terțe țări, ca și a recrutărilor directe prin mijloace legale – devine formă predominantă, cu tendință de sporire atât în perioada de preaderare cât și postaderare. S-au instaurat deja relații tradiționale între România și o serie de țări comunitare și extracomunitare. Într-un anumit sens, acest tip de migrație este contingentat din moment ce țările primitoare își fac cunoscută oferta numerică și structural calitativă înainte și participă direct, prin reprezentanți la procesul de selecție. Mai mult, cu o serie de țări au fost încheiate aranjamente adiționale privind protecția socială și s-au stabilit relații între migrații temporari și unele sindicate din țările respective pentru apărarea drepturilor lucrătorilor români.

Această formă de mobilitate a forței de muncă se dovedește pe termen scurt și mediu benefică pentru ambele părți, în plan individual și în plan social, global: detensionarea pieței muncii interne, o parte a ofertei de muncă își găsește plasament pe alte piețe ale muncii, cu o remunerare superioară celei pe care ar fi obținut-o în țară pentru același tip de muncă; atenuarea deficitului contului curent ca urmare a transferurilor bănești; câștiguri de ordin profesional și managerial care se pot dovedi utile în activități viitoare, dezvoltarea pieței interne de bunuri și servicii, în special a celor de folosință îndelungată, creșterea investițiilor și dezvoltarea mediului de afaceri etc.

Pe termen lung însă – și aceasta este problema cea mai spinoasă, dilema fundamentală – atât emigrația cât și migrația pentru muncă pot avea efecte nedorite:

- diminuarea semnificativă a ofertei naționale de forță de muncă, cantitativ și calitativ;
- blocarea (frânarea) posibilităților de reducere a decalajelor în ceea ce privește: competitivitatea produselor românești pe piețele externe și a acoperirii necesarului de forță de muncă în profesii /ocupații de înaltă competență;
- blocarea posibilităților de reducere a diferențelor de venit față de țările UE și, implicit, încurajarea migrației pentru muncă;
- apariția la nivel național a unor segmente deficitare de calificare a forței de muncă;
- accentuarea severă a procesului de îmbătrânire demografică cu pachetul de probleme sociale pe care acest fenomen îl ridică ridică.

În acest cadru general, sumar schițat, dilema cu care se confruntă guvernarea în general, factorii implicați direct în gestionarea resursei umane rezidă în răspunsul la întrebarea: *România ar trebui să-și conserve statutul de țară exportatoare de forță de muncă, de migrare a acesteia spre sursele de capital sau ar trebui să se concentreze în măsură sporită, cu viziune prospectivă asupra*

investițiilor în crearea de locuri de muncă durabile, de calitate în țară – mai ales în domeniul astăzi deficitare, ca de exemplu protecția mediului - , locuri de muncă competitive și remuneratorii? Numai în acest mod se pot folosi în mod eficient și echitabil competențele celui mai abundent factor de producție pentru crearea de produse sciento – intensive, înalt – competitive pe piața internă a UE.

Problema în opinia noastră nu se poate pune în termenii de “ori – ori”, ci în cei de “și – și”, respectiv de complementaritate între crearea de locuri de muncă performante, de calitate corespunzătoare pentru o forță de muncă competentă, inclusiv pentru cea care a studiat în străinătate și libera circulație a forței de muncă, cu accent pe migrația temporară pentru muncă, care se dovedește și forma cea mai eficientă.

Dacă, prin politici și strategii de valorificare a resurselor umane nu se reușește această articulare există riscul real ca în următorii 30 – 40 de ani România să devină o țară de imigrație pentru o populație dislocată din alte zone ale globului, cu nivel de educație și formare profesională comparativ mai reduse, cu altă cultură, tradiții, obiceiuri, dificil de integrat. Or, acest risc real se cere pe cât posibil evitat.

Este nevoie nu numai să îndepărtăm, ci și să evităm riscul marginalizării în noua construcție europeană. Aceasta depinde, înainte de toate, de calitatea politicii economice, educaționale, și sociale interne, de conservarea valorilor culturale și etice ale națiunii și de preluarea critică a celor occidentale, de adaptarea lor la condițiile naționale. Iar, condițiile pentru o asemenea combinație sunt deja puse în operă prin SEO, PNAO, IAP și alte documente ale UE.

5.3. Priorități și direcții de acțiune

Cu peste 15 milioane populație în vârstă de 15 – 64 de ani, cu o rată globală de cuprindere în învățământul obligatoriu de cca 65% România dispune nu numai de un important potențial de muncă, ci și de unul competitiv, tot mai mult solicitat și apreciat pe piețele externe ale muncii. Chiar în condițiile integrării în UE, interesul major al României rezidă în pregătirea unei forțe de muncă competitive și folosirea acesteia pe piața internă și în al doilea rând pe piața UE sau alte piețe. Capitalul uman din România, prin nivelul său de competență, poate substitui în parte lipsa capitalului financiar. Mai mult s-a dovedit competitiv în domeniul de vârf ale științei și tehnicii și, poate înainte de toate, în cel al tehnologiei informației. Din această perspectivă, valorificând inteligent oportunitățile oferite de libera circulație a forței de muncă la orizontul anilor 2010–2012 pentru lucrătorii din România accentul se cere pus pe utilizarea în țară a potențialului uman de care dispunem, pe crearea și exportul produselor sciento-intensive, pe valorificarea superioară a resurselor de care țara dispune inclusiv a celei umane. În acest sens se poate acționa pe următoarele canale:

- O mai bună integrare a Strategiei de Ocupare și a Planului Național de Ocupare în Programul general de dezvoltare a României, aceasta implică corelarea și coordonarea pachetului de politici economice, educaționale și sociale, cu accent pe crearea condițiilor de valorificare în țară sau și în folosul României a importantului potențial uman de care țara dispune;

-
- stimularea procesului investițional atât în economie, cât și pentru formarea și dezvoltarea resurselor umane;
 - crearea în țară – cu deosebire în sectorul privat – de locuri de muncă de calitate comparabile cu cele din țările dezvoltate: “locuri de muncă de calitate, bine remunerate pentru o forță de muncă de calitate”;
 - stimularea – printr-o ofertă atractivă de locuri de muncă – a tinerilor care au studiat în străinătate, ca și a celor care au lucrat o perioadă mai îndelungată, pe bază de contract, la firme străine prestigioase. Plusul de cunoștințe și calitatea managementului nu pot fi decât benefice;
 - evitarea formării unei “pături de lucrători săraci”, a unor fenomene destul de extinse de polarizare socială prin legarea mai puternică a salariului de performanța obținută, de plusul de valoare adăugată;
 - transformarea învățării permanente într-o axă a formării și dezvoltării forței de muncă, în consens cu nevoile de competitivitate ale firmei și de remunerare corespunzătoare a forței de muncă implicate; numai astfel diferențele impresionante dintre costul salarial din România și cel al UE vor putea fi reduse;
 - coordonarea mai bună – pe baza unor studii de piață periodice – a formării profesionale a forței de muncă prin sistemul de învățământ și cererea de forță de muncă; concomitent învățământul pe întreaga durată a vieții se cere să fie mai bine proiectat și monitorizat, astfel încât să răspundă unor nevoi reale, iar forța de muncă să fie mobilă, adaptabilă;
 - stimularea procesului investițional și al creării de locuri de muncă de calitate, remuneratorii pentru o forță de muncă cu nivel de pregătire și adaptabilitate în creștere;
 - armonizarea încheierii contractelor pentru muncă temporară în străinătate cu prevederile din Strategia Națională de Ocupare și Planul Național de Acțiune în acest domeniu, ca și cu tendințele de evoluție pe termen lung a populației active și respectiv a structurii forței de muncă;
 - atenuarea discrepanțelor și disfuncționalităților din sistemul de salarizare astfel încât, prin nivelul și structura salariului, să fie stimulate creativitatea, lucrul bine făcut, performanța, răspunderea și chiar mândria pentru lucrul bine făcut, atașamentul față de firmă; în acest fel s-ar bloca /atenua tentația unei părți a celei mai calificate forțe de muncă de a părăsi definitiv țara, optând pentru alte țări cu speranța că acestea oferă pachetul de condiții necesar pentru realizarea profesională și personală;
 - soluționarea unor probleme care ridică încă multe semne de întrebare, fiind – atunci când sunt – soluționate doar la nivel bilateral, prin acorduri, aranjamente între Guvernul român și guvernul altei țări. Între acestea ne apar ca prioritare: a) recunoașterea reciprocă și echivalarea studiilor, a competențelor persoanelor care migrează pentru muncă, aceasta fiind o condiție obligatorie a încadrării și recompensării corespunzătoare a forței de muncă cu respectarea criteriului “egalității de tratament”; b) soluționarea corectă a problemelor de securitate socială, inclusiv a transferului dreptului de pensie a persoanelor care migrează temporar în străinătate pentru

muncă. Soluția încheierii unor acorduri de solidaritate însoțită de dreptul de transfer în țară a drepturilor de securitate socială este bine venită. Rămân încă în discuție modalitățile de soluționare concretă a unor asemenea drepturi. Având în vedere proporțiile în creștere ale migrației temporare pentru muncă această problemă ar trebui să facă obiect al discuțiilor dintre MMSSF din România și partenerii din străinătate (Până acum asemenea aranjamente s-au realizat cu Spania, cu Turcia); c) evaluarea periodică a competențelor însușite prin practică la locul de muncă;

- sporirea considerabilă a volumului investițiilor străine directe ar putea fi unul dintre mecanismele principale de atenuare a propensiunii spre migrație, de folosire în țară a capitalului uman existent și remunerarea sa la nivelul performanțelor obținute, de încurajare a învățării continue, a valorificării cunoștințelor și deprinderilor însușite în procesul de învățare permanentă;
- monitorizarea sistematică a fluxurilor migrației externe și a fluxurilor financiare adiacente, este o modalitate la îndemâna decidenților pentru a detecta și măsura – chiar dacă numai parțial – corelația dintre fluxurile migrației externe, circulația forței de muncă pe de o parte, balanța comercială și soldul contului curent, pe de altă parte.

5.4. Unele semne de întrebare

Este, în prezent România, pregătită suficient pentru a face față liberalizării circulației forței de muncă în condiții de competitivitate fără pierderi importante de potențial uman și, respectiv, de productivitate? Răspunsul este dificil de dat. În primul moment s-ar putea spune având în vedere structura populației ocupate pe sectoare și grupe de vârstă, ca și nivelul venitului/persoană că efectele migrației externe, antrenând mai ales populația în prezent ocupată în sectorul secundar și terțiar vor fi dramatice, cantonându-se la mai puțin de două treimi din populația ocupată. Iar, o dată viitura pornită va fi dificil de stăvilit. Șocurile ar fi inevitabile, iar pierderile incalculabile probabil de nerecuperat (19). Deși acesta ar fi un scenariu pe care putem să-l numim catastrofic, atrage atenția asupra necesității stăpânirii, prin politici și măsuri adecvate, a unor asemenea fenomene.

Pe de altă parte nu putem să nu aducem în discuție că după valul emigrației din anii '90 – '92, proporțiile acesteia s-au redus semnificativ, o bună parte a acesteia necuprinzând segmentul activ al populației. Totodată, dezvoltarea migrației temporare, pe bază de acorduri bilaterale între țări se dovedește nu numai o școală pentru cei implicați, ci și, chiar dacă numai temporar, o pârgie de atenuare a impactului șomajului potențial, o cale de sporire a resurselor financiare ale familiei, de susținere a unor investiții în bunuri de folosință îndelungată și /sau productive, un proces de cunoaștere și asimilare a unor noi valori profesionale, ale relațiilor de muncă, umane, sociale. Ceea ce nu este puțin. Dimpotrivă, pot constitui un fundament real pe care la întoarcerea în țară se pot clădi/așeza relațiile de muncă. Am putea spune că este un proces util, de învățare pentru integrarea în UE.

Oricum, în intervalul pe care îl mai are până în momentul liberalizării *de facto* a circulației forței de muncă ante și post integrare, România trebuie să se pregătească creându-și structura și suprastructura necesare unui proces de asemenea anvergură. Concomitent cu pregătirea resurselor umane pentru un asemenea proces, care alături de drepturi presupune îndatoriri și obligații care se cer cu rigoare respectate, este imperioasă nevoie de perfecționarea sistemului statistic al migrației forței de muncă. Actualul sistem este rămas în urmă, nu răspunde decât parțial exigențelor unui proces de anvergura liberei circulații a forței de muncă. (Acest dosar a fost negociat și închis temporar).

În acest context nu putem să nu semnalăm o serie de factori blocați și anume:

- sistemul de indicatori statistici din România este incomplet; nu permite o evaluare pe cât posibil mai aproape de adevăratele proporții ale migrației externe, ca volum, fluxuri, intensitate, structuri. În plus este aproape imposibil de a face distincție între migrația persoanelor și migrația forței de muncă;
- colectarea, prelucrarea, diseminarea și transparența informațiilor statistice răspunde doar nevoilor reale de elaborare a unei strategii și politici privind migrația;
- există însă insuficiențe, inconsecvențe, carențe chiar de ordin legislativ-instituțional, ca și în ceea ce privește accesul la informațiile necesare produse de diverse instituții;
- transparența informațiilor nu se ridică încă la nivelul cerințelor; este poate și motivul pentru care politicile în domeniu au de suferit.

Apreciem că o dată cu perfecționarea sistemului informațional al migrației – inclusiv prin luarea în considerare a impactului societății cunoașterii, societății informaționale – este necesar să se acorde o mai mare atenție tuturor aspectelor pe care integrarea în UE le va produce, precum și caracteristicilor acestor fenomene de proporții și cu impact puternic din perspectiva noii economii.

X X X

Fără a subestima rolul și funcțiile liberei circulații a forței de muncă, valențele sale productive și social – umane, credem că accentul principal în România, ca oriunde în altă parte, trebuie să cadă pe crearea unor condiții normale, competitive în plan economic și social de valorizare a potențialului uman în țară. Mișcarea internațională a forței de muncă, în acest caz, ar fi doar un factor de stimulare, de alegere a celei mai eficiente forme, în plan social și individual, de valorificare a capitalului uman.

Note și referințe bibliografice

- (1) Primele încercări de elaborare a unei strategii coerente datează din 1922 (a IV-a Conferință Internațională a Muncii); în 1953 ONU elaborează și pune în circulație primul set de reglementări coerente în ceea ce privește statistica migrației internaționale; acestea, inclusiv modelele de colectare a informațiilor au fost ameliorate în 1976 și 1998.
Baza de date Eurostat – construită în concordanță cu recomandările ONU furnizează informații privind stocul, fluxurile, sensurile fluxurilor migratorii începând din anul 1985. Dar, există, încă, mari diferențe pe țări.
Steliana Perț, Florin Pavelescu, Ilie Șimon (2002), *Circulația forței de muncă în condițiile (pre)aderării la UE. (Proiect CERES 2/7, faza 1/2002)*, Colecția Biblioteca economică, Seria Probleme economice, vol. 34 și 35, ISBN-973-85934-1-7.
- (2) MIE, CRJ (2002), *Libera circulație a persoanelor, PHARE/Centrul de Resurse Juridice, Ministerul Integrării Economice*. Lucrarea a fost realizată în cadrul proiectului “Campanie de informare a funcționarilor publici privind conținutul acquis-ului comunitar, CRJ, ISBN-973-8388-51-4.
- (3) În competența UE potrivit Tratatului de la Amsterdam intră probleme, cum sunt:
- azilul;
 - libera circulație a persoanelor;
 - acordarea vizelor;
 - reglementarea trecerii frontierei UE;
 - politica migrației;
 - drepturile cetățenilor proveniți din țări terțe.
- În art. 61 – 63 ale Tratatului amintit sunt stabilite obiectivele UE privind migrația și azilul (8 obiective). În legătură cu aplicarea acestor prevederi în țările candidate după aderare la cererea Germaniei și Austriei s-a stabilit ca în primii doi ani pentru persoanele din aceste țări “libera circulație să fie limitată”; după acest termen cele 15 țări, în prezent membre au libertatea sau dreptul să aplice în mod individual aceeași politică încă 3 ani ($2+3 = 5$); dar, chiar și această perioadă poate fi prelungită până cel mult în anul 2011. În acest sens vezi: Diana Preda (2003), “Impactul preaderării asupra circulației forței de muncă în România. Procese și tendințe contradictorii”, Colecția Biblioteca Economică, Seria Probleme economice, nr. 76, CIDE.
- (4) În rezoluția Consiliului European de la Luxemburg se precizează că așa-numitul “Proces Luxemburg” (SEO, PAN) implică sincronizarea a trei componente fundamentale:
- a) continuarea dezvoltării politicii macroeconomice coordonate funcțional, fundamentată pe o piață internă preformantă;
 - b) mobilizarea ansamblului politicilor comunitare în serviciul ocupării forței de muncă;
 - c) coordonarea politicilor de ocupare ale statelor membre pe baza liniilor directoare comune privind obiectivele, mecanismele și instrumentele de atingere a acestora, convergența cu obiectivele stabilite în comun, controlabile în mod sistematic și actualizate prin PAN;

-
- (5) Deseori, din varii motive, ocuparea nu este percepută la adevăratele sale dimensiuni interconectate, la numeroasele și dificilele implicații pe care le generează într-o societate în care piața este imperfectă, multe dintre aceste probleme depășind, în prezent, sfera de incidență și puterea de acțiune a “mâinii invizibile”. Este cu totul depășit de viața reală de a se considera că ocuparea se reglează automat sau aparține unei singure piețe – cea a muncii. Dimpotrivă este o problemă de mare magnitudine economică și socială, de funcționare articulată a tuturor piețelor, o problemă-cheie a relațiilor intra și intergeneraționale. Finalmente, este vectorul principal și mecanismul operațional prin care societatea contemporană poate da un răspuns valabil și credibil problemelor demosociale și, evident, economice cu care este confruntată (vezi Steliana Perț, Ocuparea forței de muncă din perspectiva racordării la coordonatele strategiei europene pentru ocupare, Colecția Biblioteca economică, Seria Probleme economice, vol. 7 – 8 – 9, 2002, CIDE).
 - (6) Referindu-se la ocupare ca soluție universală a problemelor sociale, Barbier ia în considerare patru orientări normative: a) egalitatea de șanse între bărbați și femei, un obiectiv transversal în Tratatul de la Amsterdam; b) critica politicilor de pensionare anticipată; c) revizuirea sistemelor de fiscalitate și de protecție socială; d) relaxarea, chiar eliminarea barierelor reglementare și fiscale ale întreprinderilor, promovarea spiritului antreprenorial (Barbier Jean Claude, L'emploi comme solution universelle aux problèmes sociaux, Problèmes économiques, no. 2718, 20 juin, 2001).
 - (7) Décision du Conseil sur les lignes directrices pour la politique de l'emploi dans les Etats membres en 2001, CE, Bruxelles, 2001.
 - (8) Trăim în epoca cunoașterii și a informației, pândită atât de oportunități, cât și de pericole. Există oportunități pentru cei dezavantajați și săraci de a deveni bogați și puternici. Dar, în același timp, există pericolul ca discrepanța dintre națiunile bogate și cele sărace să se adâncească. Succesul sau eșecul indivizilor și al națiunilor, cât și prosperitatea omenirii depind de modul înțelept în care reușim să ne dezvoltăm resursele umane” (Kim Dae Jung, citat după “Human Development Report 2001. Making New Technologies Worker for Human Development, UNPD, 2001).
 - (9) Steliana, Perț; Valentina, Vasile; Raluca, Negruț; Petre Mazilescu, Procese, fenomene, caracteristici și tendințe ale circulației forței de muncă în România, Colecția Biblioteca economică, Seria Studii economice, vol. 6 – 7, ISBN-973-7940-17-2, CIDE, București, 2003.
 - (10) Carol, Denuve, Marché du travail et migrations internationales. Difficultés de recrutement et insertion des travailleurs étrangers sur le marché du travail en France, Problèmes économiques, no. 2759, mai, 2002.
 - (11) Jean – François, Léger, Marché du travail et migrations internationales. Le renouvellement de la population active étrangère en France dans les années 1990, Revue européenne des migrations internationales, volume 17, nr. 2, 2002.
 - (12) Alain, Frickey, Jean-Luc Primon avec la collaboration de Natalie Marchal, Un accès à l'emploi toujours difficile pour les jeunes issus de l'immigration, Problèmes économiques, no.2795, février, 2003.
 - (13) xxx Nouveau Petit Larousse, Librairie Larousse, Paris, 1970.
 - (14) xxx The Oxford Dictionary for the Business World, Oxford University Press, 1993.

- (15) Steliana, Perp; Valentina, Vasile; Raluca, Negruș; Petre, Mazilescu (2003), op.cit.
- (16) xxx The Free Movement of Workers in the Context of Enlargement, Information Note, March, 2001.
- (17) Capul, Jean-Yves; Garnier, Olivier, Dictionnaire d'économie et des sciences sociales, Hatier, Paris, 1993.
- (18) Steliana, Perp; Valentina, Vasile; Raluca, Negruș; Petre, Mazilescu, op.cit., 2003.
- (19) Diana, Preda, Impactul preaderării asupra circulației forței de muncă în România. Procese și tendințe contradictorii, Colecția Biblioteca economică, Seria Probleme economice, nr. 76, 2003, CIDE.
- (20) Din păcate în statistica oficială a României nu sunt înregistrați sau nu circulă drept informații publice, cele care cuprind imigranții, azilanții și refugiații. Se înregistrează numai repatriații care reprezintă fără îndoială o categorie de populație care nu poate fi asociată cu imigranții. Este mai curând o migrație de revenire. Proportțiile acestei categorii prezintă interes influențând soldul (+/-) al populației și, respectiv, al circulației forței de muncă. Dar, nu este suficient pentru un calcul riguros al acestuia. Din aceste motive calculul soldului net al migrației externe pentru România este virusat, deformat.
- Diana Preda, referindu-se la valoarea diferitelor studii privind migrația externă în perioada pre și postintegrare atrăgea atenția asupra a două fenomene: a) ponderea deosebit de înaltă a populației ocupate în agricultură corelată cu ponderea ruralului peste media europeană, în condițiile în care - potrivit teoriilor de largă circulație - populația din agricultură și, respectiv, din rural are cea mai mică propensiune pentru migrare externă; b) în consecință potențialul migrator al României se cantonează în principal într-o zonă demoocupatională care reprezintă mai puțin de două treimi din populația ocupată și, respectiv mai puțin de jumătate din cea din cea totală. și, întrucât - potrivit practicii, datelor statistice - valul plecărilor va antrena în mod diferite ocupații, profesii, calificări, grupe de vârstă, bărbați și femei etc. va fi afectată structura populației active, cu efecte nedorite, costisitoare. Or, spune autoarea, România nu este pregătită să facă față unei asemenea situații. și, adăugăm noi, nici nu trebuie să ajungă într-o asemenea situație, greu, dacă nu imposibil de redresat. (Diana Preda, op. cit. p. 28).
- (21) OIM, Migration Policy, no.2, March, 2003.
- (22) Prezentarea formelor de migrație externă, corespunzător recomandărilor ONU, a făcut în cadrul acestui proiect obiectul fazei 1/2002. Vezi în acest sens "Recommendations of International Migration", Revision 1, United Nations, New York, 1998; Steliana Perp, Florin Pavelescu, Ilie Șimon, 2002, op. cit.
- (23) Martin, Philip, Widgren Jonas, International Migration: Facing the Challenge, Population Bulletin, vol. 57, no.1, March, 2002.
- (24) Steliana, Perp, Declinul demografic și impactul său asupra pieței muncii în România. Manuscris, IEN, 2003.
- (25) Steliana, Perp; Valentina, Vasile, Relația Export – Capitalul Uman. Conținut. Impact. Proiect de cercetare CERES 2, 2003.
- (26) Ravenstein, E., The Laws of Migration, Journal of Statistical Society, vol. 52, 1889.
- (27) Sjaastad, L.A., The Cost and return of Human Migration, Journal of political Economy, vol.70, 1962.

-
- (28) Kaufman E. Bruce, *The Economics of Labor Markets and Labor Relations*, Second Edition, The Dryden Press, 1989.
- (29) Ehrenberg, G. Ronald; Smith, S. Robert, *Modern Labor Economics Theory and Public Policy*, Sixth Edition, Addison - Weseley Education Publishers Inc, 1996.
- (30) Nakosteen, R.; Yimmer M., *Migration and Income*, Southern Economic Journal, no.46, 1980.
- (31) Fertig, M.; Schmid, Ch., *Aggregate Level Migration Studies as a Tool for Forecasting Future Migration Streams*, European Commission, Brussels, 2000.
- (32) Hatton, T.J., *A Model of UK Emigration 1870 - 1913*, The Review of Economics and Statistics, 1995.
- (33) European Commission, *Enlargement Report*, Brussels, 2002.
- (34) Steliana, Perț; Valentina Vasile, op.cit., 2003.
- (35) Variantele de prognoză a populației României elaborate de Divizia pentru populație a Națiunilor Unite în "World Population Prospects. The 2000 Revision" au în vedere:
- în varianta "scăzută" – un indice al fertilității în scădere până în 2010 (1,22 copii/femeie) și apoi în ușoară creștere până la 1,65 copii/femeie în 2050. În aceste condiții rata netă a reproducției (pe o femeie) crește de la un minim de 0,58 în 2015 la 0,79;
 - în varianta medie, ținta pentru România este de a atinge la orizontul 2050 nivelul necesar al fertilității care să permită înlocuirea generațiilor (2,1 copii/femeie). Pentru aceasta, pornindu-se de la valoarea actuală a indicelui conjunctural al fertilității, care se prevede a se menține relativ constantă până în 2010, se estimează o creștere uniformă cu circa 0,1 la fiecare interval de 5 ani. În aceste condiții, rata netă a reproducției se apropie de valoarea 1 (0,96 în intervalul 2040 – 2045 și 0,98 în perioada 2045 – 2050);
 - varianta "înaltă" prevede atingerea pragului de înlocuire a generațiilor în jurul anului 2035, cu menținerea ulterioară a trendului ascendent al indicelui fertilității. În 2050 valoarea estimată este de 2,45 copii/femeie. În această situație rata reproducției nete atinge valoarea 1 după 2035, ajungând la finele intervalului de prognoză la 1,17;
 - varianta cea mai nefavorabilă pentru România este cea în care indicele fertilității rămâne cel din prezent, de 1,3 copii/femeie, caz în care populația înregistrează cea mai accentuată scădere – peste 6 milioane persoane în 50 de ani, numărul total al locuitorilor României reducându-se în 2050 cu peste 1/3 (!).
- (36) Fără îndoială că aceste constatări privind rata șomajului sau a ocupării pe cea mai imperfectă dintre piețe, a cărei funcționare este marcată de puternice limite sociale, în sine, este reală. În fapt, atât în cazul șomajului BIM cât și al celui înregistrat există elemente care permit "modelarea" ratelor amintite. Dacă ne referim la șomajul BIM, este evident că metodologia pare depășită: "criteriul de a fi lucrat o oră în săptămâna de referință, în condițiile unui venit redus, împinge spre sporirea artificială a ratei de ocupare și reducere a celei de șomaj. Tot astfel, o serie de forme atipice de ocupare, cum sunt lucrătorii involuntari cu timp parțial (circa 80 – 90% din total), persoanele subocupate și cele descurajate, ca și alte categorii marginalizate care sunt nevoite să iasă de pe piața muncii, persoanele care lucrează mai puțin de 20 de ore pe săptămână etc. au același

efect. Din acest punct de vedere propunerea lui Guy Standing de a calcula alături de rata șomajului și o a doua rată cea a "lipsei de muncă, de locuri de muncă" ni se pare mai actuală decât oricând. Este utilă nu numai pentru decidenții în materie de politici integrate ale pieței muncii, ci și din perspectiva aplicării directivelor UE pentru Strategia Europeană a Ocupării Forței de Muncă", respectiv "... crearea de locuri de muncă durabile, de calitate pentru o forță de muncă de calitate". Cam același lucru se poate spune și în ceea ce privește rata de șomaj înregistrat. Aici intră în joc, ceea ce numim "ingineriile legislative" prin care se "manevrează" calculul ratei de șomaj în general. Cu atât mai mult cu cât nu se ține seama de durabilitatea și calitatea locurilor de muncă create, de statutul profesional etc.

În fine, nu se iau în considerare proporțiile - ce-i drept puțin cunoscute - ale ocupării pe piața neagră a muncii, proporții care în România par a fi importante, cu deosebire în anumite domenii. Așadar, există încă mult teren de cercetare și de îmbunătățire a sistemului informațional al pieței muncii, inclusiv al metodologiei de calcul a diferiților indicatori.

- (37) Populațiile migrante din țările de Est, din spațiul iugoslav, ca și din alte țări, între care cohortele de rromi, devin, în opinia noastră, o problemă internațională. De ce? Deoarece înainte de toate este o populație puțin integrabilă, cu comportamente tradiționale care se substituie legilor în vigoare. Credem că se pedalează, din necunoaștere, mult prea mult pe discriminarea acestor populații din țările de origină. În realitate lucrurile sunt mult mai complicate, iar măsurile legislative au o eficiență limitată.
- (38) Pentru sistemul de indicatori ai circulației forței de muncă vezi și Steliana Peț, Florin Pavelescu, Ilie Șimon, Circulația forței de muncă în condițiile (pre)aderării la Uniunea Europeană. Deschideri. Restricții. Efecte, Colecția Biblioteca economică, vol. 34 – 35/2002, Seria Probleme economice, CIDE, ISBN 973-85934-1-7.

Anexe

Anexa nr. 1

Principalele categorii de factori ai migrației externe

Gruparea de factori	Cererea de migrație – factori de atracție	Oferta de migrație – factori de descurajare	Alții
Economici	<ul style="list-style-type: none"> - Locuri de muncă; - Nivelul veniturii obținut; - Recrutare directă prin organisme specializate ; - Calitatea condițiilor de muncă (securitatea locului de muncă); - Nivelul de civilizație; - Posibilități superioare de realizare profesională - Gradul de îmbătrânire demografică /declin al populației; - Deficit de forță de muncă în unele zone ocupaționale 	<ul style="list-style-type: none"> - Rata înaltă a șomajului în țara gazdă asociată cu procese de subocupare; - Creșterea demografică; - Încurajarea în plan național a creării de locuri de muncă și, respectiv a utilizării capitalului uman și național; - Discriminări, inegalități de tratament pe piețele forței de muncă în țările gazdă 	<ul style="list-style-type: none"> - Mijloacele de comunicație și costul acestora; - Costul transportului și, în general al tuturor "actelor" legate de decizia de migrație definitivă sau temporară
Extra economici	<ul style="list-style-type: none"> - Demosociali: reîntregirea familiei; - Instituționali – politicile privind migrația din țările țintă; - Percepția/comportamentul populației din țările gazdă față de migranți 	<ul style="list-style-type: none"> - Dificultăți în recunoașterea/echivalarea studiilor; - Probleme de asistență socială (transferul dreptului de pensie ș.a.) - Dificultăți de acomodare într-o nouă cultură organizațională; - Securitate politică și socială (terorism, războaie etc.) 	<ul style="list-style-type: none"> - Rețeaua de informare asupra oportunităților oferite de țările de imigrație; - Acorduri bilaterale; - Recrutare directă prin internet, prin filiale ale instituțiilor/agențiilor de ocupare și plasare din țările gazdă etc.

Sursa: construit pornind de la: Philip Martin; Jonas Widgren, *International Migration: Facing the Challenge*, *Population Bulletin*, vol. 57, No 1, March 2002 (23); Diana Preda, *Impactul preaderării asupra circulației forței de muncă în România. Procese și tendințe contradictorii*, *Colecția Biblioteca economică, seria Probleme economice*, vol. 76/2003.

Migrația netă în perioada 1950-2050
- mii persoane -

	Nivel mondial (regiuni dezvoltate)	Europa	Europa de Est (*)	România
1950-1955	-238	-2362	-755	82
1955-1960	297	-2436	-1945	-260
1960-1965	2389	428	-772	-95
1965-1970	1620	-1204	-574	-21
1970-1975	5368	1127	-331	-51
1975-1980	5286	1915	278	-63
1980-1985	5182	630	457	-97
1985-1990	9007	4113	555	-12
1990-1995	12316	5599	1369	-529
1995-2000	11605	3843	620	-58
(**)2000-2005	9734	2240	-424	-25
2005-2010	9466	2191	-405	-25
2010-2015	9266	2216	-405	-25
2015-2020	9244	2199	-405	-25
2020-2025	9251	2186	-405	-25
2025-2030	9247	2182	-405	-25
2030-2035	9243	2178	-405	-25
2035-2040	9238	2173	-405	-25
2040-2045	9233	2168	-405	-25
2045-2050	9227	2162	-405	-25

(*) Belarus, Bulgaria, Cehia, Ungaria, Polonia, Republica Moldova, România, Federația Rusă, Slovacia, Ucraina.

(**) Varianta medie de prognoză.

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Anexa nr. 3

Rata migrației nete în perioada 1950-2050
- la 1000 locuitori -

	Regiuni dezvoltate	Regiuni mai slab dezvoltate	Europa	Europa de Est	România
1950-1955	-0,06	0,03	-0,84	-0,66	0,97
1955-1960	0,07	-0,03	-0,83	-1,59	-2,9
1960-1965	0,51	-0,21	0,14	-0,59	-1,01
1965-1970	0,33	-0,13	-0,37	-0,42	-0,21
1970-1975	1,04	-0,38	0,34	-0,24	-0,49
1975-1980	0,99	-0,33	0,56	0,19	-0,58
1980-1985	0,94	-0,29	0,18	0,31	-0,86
1985-1990	1,59	-0,46	1,15	0,36	-1,05
1990-1995	2,12	-0,57	1,54	0,88	-4,61
1995-2000	1,96	-0,5	1,06	0,4	-0,51
2000-2005	1,63	-0,39	0,62	-0,28	-0,22
2005-2010	1,57	-0,35	0,61	-0,28	-0,23
2010-2015	1,53	-0,32	0,63	-0,28	-0,23
2015-2020	1,52	-0,3	0,63	-0,29	-0,24
2020-2025	1,52	-0,28	0,63	-0,3	-0,24
2025-2030	1,52	-0,27	0,65	-0,31	-0,25
2030-2035	1,52	-0,26	0,66	-0,32	-0,25
2035-2040	1,53	-0,25	0,67	-0,33	-0,26
2040-2045	1,54	-0,24	0,69	-0,34	-0,26
2045-2050	1,56	-0,23	0,71	-0,36	-0,27

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Anexa nr. 4

Proгноza populației României pe grupe de vârstă
- varianta medie -

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
0-14	4098	3482	3351	3261	3119	2970	2854	2801	2818	2863	2878
15-19	1662	1731	1212	1123	1124	1064	1035	984	936	919	933
20-24	1955	1652	1724	1207	1119	1120	1080	1032	981	933	917
25-29	1807	1940	1643	1715	1202	1114	1115	1076	1028	978	930
30-39	3123	3614	3701	3542	3325	2888	2296	2212	2176	2090	1993
40-49	3187	2814	3023	3503	3600	3453	3251	2828	2253	2175	2141
50-64	3618	3746	4094	3958	4163	4359	4937	4785	4744	4106	3644
65 și peste	2985	3170	3073	3129	3372	3596	3560	3943	4249	4623	4712
TOTAL	22435	22149	21821	21438	21024	20564	20128	19661	19185	18687	18148

Sursa: UN, Population Division, World Population Prospects: The 2000 Revision.

Proгноza migrației

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
1 Populație - total varianta medie)	22435	22150	21819	21437	21026	20585	20130	19662	19186	18688	18150
2 Populația de 15-64 ani	15351	15497	15396	15048	14534	14019	13715	12918	12119	11202	10558
3 Populația de 65 și peste (mii pers)	2985	3170	3073	3129	3372	3596	3560	3943	4249	4623	4712
4 Migrația netă (mii pers) (*)	-15	-25	-25	-25	-25	-25	-25	-25	-25	-25	-25
5 Migrația pentru muncă (mii pers)	1000	1000	1000	1250	1250	1500	1500	2000	2000	2000	2000
6 Potențialul de muncă în economia națională (mii pers)	14336	14472	14371	13773	13259	12494	12190	10893	10094	9177	8533
7 Rata de ocupare a p.v.m. (%)	57	60	65	70	70	70	70	70	70	70	70
8 Rata de ocupare a populației de 65 ani și peste (%)	32,2	30	30	35	35	35	35	35	35	35	35
9 Populația ocupată - total (aferent p.v.m.)	8750	9298	10007	10534	10174	9813	9601	9043	8483	7841	7391
10 Populația ocupată aport populația în afara v.m(65 și peste)	961	951	922	1095	1180	1259	1246	1380	1487	1618	1649
11 Populația inactivă + șomeri	5586	5174	4364	3239	3085	2681	2590	1850	1611	1336	1142
12 Rata de inactivitate declarată a p.v.m. (%)	-	15	15	15	15	15	15	15	15	15	15
13 Populația inactivă declarată (**)	-	2325	2309	2257	2180	2103	2057	1938	1818	1680	1584
14 Alta populație în v.m. potențial migrantă total d.c.		2849	2054	982	905	578	532	-87	-207	-345	-441
15 Șomeri	1007	1550	1540	1505	1453	1402	1372	1292	1212	1120	1056

* datorita evidenței statistice incomplete pentru anul 2000 s-a luat în calcul doar emigrația = 14753 persoane (Anuarul Statistic al României , 2001, INS)..

** persoane care din diverse motive nu muncesc și nu caută de lucru (persoane cu handicap, casnice etc.)..

Anexa nr. 6

Proporțiile emigrației potențiale totale

	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
1. Emigrația potențială totală, din care:	3874	3079	2257	2188	2103	2057	1938	1818	1680	1584
2. emigrația netă	25	25	25	25	25	25	25	25	25	25
3. Migrație pentru muncă	1000	1000	1250	1250	1500	1500	2000	2000	2000	2000
4. Șomeri	1550	1540	1505	1453	1402	1372	1292	1212	1120	1056
5. Alta populație în vârstă de muncă potențial migrantă	1299	514	-523	-548	-824	-840	-1379	-1419	-1465	-1497
6. Migrație pentru muncă ajustată	2299	1514	727	702	676	660	621	581	535	503
7. Șomaj potențial ajustat	2849	2054	982	905	578	532	-87	-207	-345	-441

Anexa nr. 7

Potențialul de migrație a tinerilor

	2000	2005	2010	2015	2020	2025	2030	2035	2040	2045	2050
1 Populația de vârstă școlară	3219	3032	2589	2050	2020	1980	1895	1806	1718	1663	1667
(varianta medie)											
15-17 ani	952	1020	678	675	674	645	615	585	558	552	563
18-23 ani	2267	2012	1911	1375	1346	1335	1280	1221	1160	1111	1104
2 Rata de cuprindere în învățământ											
mediu	75	75	80	80	80	80	80	80	80	80	80
superior	33	30	35	35	35	35	35	35	35	35	35
3 Populația de 15-23 ani pe diverse niveluri de educație											
total	1462	1369	1211	1021	1010	983	940	895	852	830	837
mediu	714	765	542	540	539	516	492	468	446	442	450
superior	748	604	669	481	471	467	448	427	406	389	386
4 Rata ocupării populației de 15-23 ani											
	39,5	40	40	40	40	40	40	40	40	40	40
5 Populația ocupată de 15-23 ani	1272	1213	1036	820	808	792	758	722	687	665	667
6 Șomeri + inactivi	485	451	342	209	202	205	197	188	178	167	163